

SEZONA 2019/2020

Žalostinke

JERNEJ POTOČAN

Vsebina

- 7 PETRA POGOREVC **Osvoboditev žalovanja**
- 11 ALJAŽ KRIVEC **Nekaj izgubiti, a ne vedeti, kaj**
- 17 NINA KUCLAR STIKOVIČ **Sivi svetovi**
- 23 JAKOB RIBIČ **When you can't find the sunshine, don't be the sunshine**
- 29 ESAD BABAČIĆ **Krivi su oni drugi**

JERNEJ POTOČAN

Žalostinke

2020

Drama

Krstna uprizoritev

Premiera 20. junija 2020

Režiser, scenograf in oblikovalec svetlobe **Jan Krmelj**

Dramaturginja **Petra Pogorevc**

Kostumografka **Špela Ema Veble**

Avtor glasbe **Luka Ipavec**

Lektorica **Barbara Rogelj**

Asistentka lektorice (študijsko) **Jera Krečič**

Vodja predstave, šepetalka in rekviziterka **Lejla Žorž**

Tehnični vodja **Janez Koleša**

Vodja scenske izvedbe **Matej Sinjur**

Vodji tehničnih ekip **Branko Tica** in **Boris Britovšek**

Tonski tehnik **Tomaž Božič**

Osvetljevalec **Janez Vencelj**

Frizerka **Jelka Leben** in **Anja Blagonja**

Garderoberka **Urška Picelj**

Sceno so izdelali pod vodstvom mojstra **Vlada Janca** in kostume pod vodstvom mojstric **Irene Tomažin** in **Branke Spruk** v delavnicah MGL.

Igrajo

Jernej Gašperin

Boris Kerč

Jaka Lah

Matic Lukšič

Bernarda Oman

Mia Skrbinac

Osvoboditev žalovanja

PETRA POGOREVC

»Vedno me je (boleče) presenečalo, da lahko – navsezadnje – živim s svojo žalostjo, kar pomeni, da je dobesedno znosna,« v *Dnevniku žalovanja*, ki ga je leta 1977 začel pisati dan po smrti svoje matere, ugotavlja francoski lingvist in strukturalist Roland Barthes. »A – gotovo – je to zato, ker lahko to kolikor toliko (se pravi z občutkom, da mi ne uspeva), izgovarjam, ubesedujem.«¹ Kot lahko preberemo v uvodni opombi tega sugestivnega dela, ne gre za knjigo, ki bi jo avtor dokončal, temveč bolj za hipotezo knjige, kakršno je želel napisati. Sestavljajo jo prebliski, ki si jih je včasih z nalivnikom, drugič s svinčnikom zapisal na četrtime navadnih listov papirja. »Moja žalost je *neizrazljiva*, a kljub vsemu *izrekljiva*.«²

Izgovarjati, ubesedovati oziroma izrekati žalost torej pomeni, da jo naredimo znosno. Zajamemo jo v dejavnost, s katero jo poimenujemo, o njej komuniciramo, jo s tem do neke mere zajezimo. V *Žalostinkah* Jerneja Potočana pa že uvodoma, ravno nasprotno, uzremo situacijo, v kateri se dramske osebe tovrstnemu početju srdito upirajo. Skrivajo solze in kradejo robce, zanikajo žalost in zatrjujejo okolici, da je z njimi vse v najlepšem redu.

V njihovem početju je veliko vzgibov in stavkov, ki jih utegnemo prepoznati kot lastne. Za to ne potrebujemo nujno izkušnje žalovanja za umrlo osebo. Dovolj so prekinjena ljubezen, izdano prijateljstvo ali izgubljeno delovno mesto. Dovolj je kakršna koli izkušnja, ki nas navda z občutkom krivične izgube, pa smo se zmožni vesti natanko tako kakor osebe v *Žalostinkah*. Tako kot one namreč dobro vemo, da je občutenje žalosti pred drugimi najbolj prikriti. Najbrž jih avtor prav zato, ker so nam podobne, obravnava s humorjem, prizanesljivostjo, ironijo in toplino, zaradi katerih jim zlahka odpustimo tudi kakšno nečednost. Recimo to, da ne posodijo robca, čeprav ga imajo, ali pa, da oropajo pošto, ker nimajo denarja za znamko.

Avstrijski nevrolog in psihoanalitik Sigmund Freud je žalovanje definiral kot reakcijo na izgubo ljubljene osebe ali kakšne abstrakcije, denimo domovine, svobode ali ideala. Kot je zapisal v študiji *Žalovanje in melanholija* iz leta 1917, je »preizkušnja realnosti pokazala, da ljubljene objekta ni več, nato pa zahtevala, da je treba pretrgati

¹ Roland Barthes, *Dnevnik žalovanja [Journal de deuil]*, iz francoščine prevedla Suzana Koncut, Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura, 2020, str. 185.

² Prav tam.

vse povezave libida s tem objektom«. ³ Ta zahteva pri žalujočem naleti na upiranje, ki je lahko tako intenzivno, da povzroči odvrnitev od realnosti in zatekanje k ohranjanju objekta s pomočjo halucinatorne psihoze. Ali gre za normalen proces žalovanja ali za melanholično inhibicijo, je bolj kot od intenzivnosti stanja odvisno od njegovega trajanja: pri žalovanju se jaz sčasoma osvobodi.

Kadar osebe v *Žalostinkah* jočejo, počnejo to za štirimi stenami svojih domov, kamor jim v besedilu praktično brez izjeme ne sledimo. Avtor jih namesto z lastnimi imeni poimenuje glede na njihovo poklicno izbiro ali generacijsko pripadnost, namesto v zasebna ali delovna okolja pa jih posadi v prehodni prostor lokala. Kot eden redkih in izginjajočih prostorov, ki še dovoljujejo (napol) javno manifestacijo žalosti in bede, se lokal razkriva kot njihov skupni simptom. Osebe v igri namreč bolj kot vse drugo določa in povezuje prav občutenje žalosti, ki pa je v sodobni družbi tabuizirano. Medtem ko je bilo še v 19. stoletju modno, se ga je v sredini 20. stoletja začelo obsojati, zaradi česar je skoraj izginilo iz polja javnega in vidnega.

Kot je v knjigi *Eseji o zgodovini smrti na zahodu: od srednjega veka do današnjih dni* leta 1975 zapisal francoski medievalist in družbeni zgodovinar Philippe Ariès, je ta nenadni obrat prihajal od zunaj in ga je narekovala družba. Bil je v neposredni povezavi z novim moralnim imperativom, »potrebo po sreči, moralno nalogo in družbeno obvezo, da vsakdo prispeva h kolektivni sreči, ki izključuje sleherni razlog za žalost ali nelagodje; potrebo, ki terja stalno vzdrževanje srečnega videza, tudi takrat, ko je človek do skrajnosti obupan«. ⁴ Ljudje so se morali odpovedati temu, da bi bili ob svojih bližnjih v trenutku bolezni in smrti, prenehali so nositi žalna oblačila in opustili vse vidne znake žalovanja. Toda zaradi tega jim ni odleglo, mnoge raziskave kažejo, da sta imela zanikanje in potlačitev kvečjemu nasproten učinek.

Nekaj podobnega ugotavlja tudi Roland Barthes: »Ponotranjeno žalovanje se ne kaže z nobenimi znaki. / To je dopolnitev absolutne notranjosti. Vendar pa so vse modre družbe predpisale in kodificirale povnanjenje žalovanja. / Nelagodje naše družbe, ki žalovanje zanika.« ⁵ Natanko to družbeno pogojeno zanikanje žalosti ozavešča Jernej Potočan, četudi njegove osebe pogosto žalujejo iz razlogov, ki so veliko bolj abstraktni kakor smrt bližnjega, ki je navdihnila *Dnevnik žalosti*. Izhaja iz dejstva, da v sodobni družbi zbujajo nelagodje vsi vidni izrazi žalosti. Preigrava teme staranja, bolezni, revščine, osamljenosti in brezposelnosti. Opozarja, da je rob družbe stvar dogovora in da se lahko na njem kadar koli znajdemo vsi.

Jernej Potočan številne tabuizirane teme vpne v konkretne situacije, znotraj katerih se v njegovi drami srečujejo ljudje, ki v odnosih med sabo, še bolj pa v razmerju do nas, ostajajo neznanci. Poveže jih z večje napisanimi dialogi, za katere pa so bolj kot vse drugo značilni premolki in nejasnosti; postavi jih v na videz vsakdanje situacije, ki pa lahko zaradi enega samega detajla dobijo silovit zamah in uničujoče posledice. »Ves čas preigrava potencialne osvobajanja, ki jih ponuja dramska (ali vsakršna) literarna forma – oživlja umrle like, jih postavlja v neskončni čas, multiplicira njihovo zavest, spretno izkorišča moč imaginacije in nemogočega, ki prehaja v mogoče. Pogosto se zazdi, kot da opisuje razvaline nekoč obstoječega sveta,« je ob bralni uprizoritvi *Žalostink*, ki jo je na Festivalu dramske pisave *Vzkrik* leta 2019 režirala Mojca Madon, o besedilu zapisala dramaturginja Zala Dobovšek. ⁶

Kar rešuje, je v tej drami lahko bližina neznanca, s katero se ustvarijo pogoji za izgovarjanje, ubesedovanje, izrekanje žalosti. S to bližino oziroma zmožnostjo oseb, da jo prepoznajo in sprejmejo, so povezani potenciali njihovega osvobajanja. Toda to sočasne rešitve, ki jih prekine smrt lastnikov lokala in njegovo posledično zaprtje. Na začetku spremembe, ki bi morda lahko prinesla trajno ozdravitev, mora najbrž stati radikalna osvoboditev žalovanja kot takšnega. Z besedami Rolanda Barthesa: »Ne *razkazovati* žalovanja (ali biti do tega vsaj brezbrizen), temveč *uveljavljati javno* pravico do ljubečega razmerja, kakršno implicira.« ⁷

³ Sigmund Freud, *Žalovanje in melanholijska [Trauer und Melancholie]*. Prevedel Rado Riha. V: *Metapsihološki spisi*. Ljubljana: Studia humanitatis, 2012, str. 198.

⁴ Philippe Ariès, *Eseji o istoriji smrti na zapadu: od srednjeg veka do naših dana [Essais sur l'histoire de la mort en occident]*, iz francoščine v srbščino prevedla Zorica Banjac, Beograd: Pečat, 1989, str. 71.

⁵ Barthes, 2020, str. 165.

⁶ Navedek je iz napovedi omenjene bralne uprizoritve na spletni strani festivala *Vzkrik*: <http://www.vzkrik.si/jernej-potocan-zalostinke/>.

⁷ Barthes, 2020, str. 63.

Nekaj izgubiti, a ne vedeti, kaj

ALJAŽ KRIVEC

Pripovedovalci imajo, kakor trdi že sloveči romanopisec Walter Scott, staro pravico, da svojo povest začno v krčmi, to je v tistem shodišču vseh popotnih ljudi, kjer se raznovrstni značaji naravnost in odkrito pokažejo drug drugemu poleg pregovora: v vinu je resnica.

Tako se glasi incipit *Desetega brata*, v katerem Josipu Jurčiču uspe zarisati približne koordinate, v katerih spremljamo usode nastopajočih. Druži jih predvsem geografski slučaj, dejstvo, da se v neki točki znajdejo na istem mestu. Pravzaprav trik: krčme ni treba preleviti v še eno od nastopajočih oseb, temveč lahko učinkuje kot zbirni pojem.

A Jurčičeva krčma je osnova za eksternalizirano dogajanje, ki je bržkone (to bi bilo treba natančneje preučiti) po modernizmu postalo manj zanimivo. Zbiranje v krčmi ne pomeni več (zgolj) poslušanja bolj ali manj resničnih zgodb, ki naj jih nato sami_e preučevali_e, kakor vemo in znamo. Na notranjih zidovih krčem lahko prebiramo odtise notranjega življenja likov, naše dekodiranje teh usod postane tako rekoč prvostopenjsko, notranje življenje je tisto, ki je zgodba, namesto da bi morali brskati po zgodbi, da bi ga lahko uzrli.

Dogajanje v krčmi/lokalu/gostilni kljub temu ostane tudi v 20. stoletju ustaljen postopek. V gostilni je svojo pot v študijskem filmu *Morilci* (rus. *Убийцы*) leta 1956 začel Andrej Tarkovski (film je bil posnet po Hemingwayevem besedilu iz leta 1927), tja je morda svojo najpomembnejšo dramo *Žabe* leta 1969 postavil Gregor Strniša. Primerov ne navajam kar tako, v obeh se v zamejenem prostoru preigra dramatična psihologija nastopajočih.

Na podoben način nas na rob psihologije nastopajočih popelje Jernej Potočan v *Žalostinkah*. Lokal in prostor pred njim nista edini dogajalni mesti, a zdi se, da dajeta besedilu najmočnejši podton. Lokal je prostor raznolikih usod in psihologij, obenem pa je na meji med javnim in zasebnim ter na ta način omogoča prikaz kar najširšega spektra psihologij in dejanj. Obenem gre za prostor, v katerem se ob možnosti popivanja (*v vinu je resnica*) dogajanje lahko razvije v najrazličnejše smeri. To je nekaj osnovnih izhodišč, ki omogočajo razvoj *Žalostink* že s samim prostorom, ali drugače: lokal legitimira tisto, kar se v *Žalostinkah* dogaja. Avtor zbere strahove, (iracionalna)

prepričanja, žalostne usode, socialna vprašanja ... Iz vsega tega pa na površje priplavajo vprašanja o bivanju, življenju, ljubezni in smrti, zastavljena ob včasih (le) neznatni izmenjavi replik.

A *Žalostinke* (ob tem) niso tematsko osredinjene. Prej se zdi, kakor da bi v bolj ali manj trdno gmoto bivanjskih tegob vrgli bombo, nakar je avtor ostanke organiziral, kolikor je to pač mogoče. Tak arheološki pristop je bilo mogoče izpeljati pri tistih skupkih, ki so po tonu dovolj specifični in nenavadni, da jih je zaradi tega mogoče ponovno sestaviti. Vsa bolj prozaična mesta pogosto nadomestijo tri pike iz ust nastopajočih dramskih oseb.

Tako bi bilo mogoče trditi, da so *Žalostinke* nekakšna zbirka skečev. Če se ozremo po zgodovini razvoja zvrsti, hitro ugotovimo, da se skeč pogosto ukvarja z nenavnim (ali kar pretiranim). Skeč postane možnost, da lahko na karseda zamejenem prostoru prikažemo vrhunec nenavnega obnašanja in občutenja nastopajočih, za katere moramo upravičeno predvidevati, da so bili nenavadni že pred tem in da so taki ostali tudi po skeču. A trenutek, v katerem smo jih za potrebe skeča ujeli_e, je najpomembnejši, saj je dramatičen, ne dopušča dvoma in osebe najde točno v tistem trenutku, v katerem jih želimo videti: v momentu, v katerem je že vse izpeljano do konca, v katerem lahko vidimo, kaj je skrajna točka, do katere lahko vodijo njihove usode, in jih tako lahko povratno preučujemo.

Od tod je le še korak do humornega, ki v *Žalostinkah* morda ni v prvi vrsti, a je vendarle prisotno in bistveno. Morda nas že atipična struktura drame, ki ni razdeljena (zgolj) na prizore in dejanja, spomni na strukturo kakšne od epizod *Letečega cirkusa Montyja Pythona* ali pa nam lik pogrebnika obudi spomin na nenavadno humoren (a izrazito obešenjaški) prizor iz *Hamleta*, v katerem naslovni junak hodi po pokopališču.

Humor ima v *Žalostinkah* več vlog: po eni strani se zdi logična posledica prestopanja iz ene skrajne situacije v drugo, po drugi strani ga morda zaznamo v obliki odmeva določene humornosti dram absurda (ki se zdijo ena pomembnejših referenčnih mest besedila). Obenem pa humor obravnavani tekst po eni strani sprošča in po drugi še dodatno *radikalizira*. Sprošča ga do mere, da lahko dramo na skrajnih mestih sploh pogoltnemo (sicer bi morda jokali_e kot ob žalostinkah), po drugi strani pa v *Žalostinke* vpelje obešenjaštvo in grotesko, kar nam pomaga dogajanje spremljati v novi luči.

Navedeno se v *Žalostinkah* dogaja izrazito na ravni jezika, mestoma tudi na ravni besednih iger. Jedro drame je pogosto izpisano skozi ponavljanja, premeščanja besed iz enega konteksta v drugega, krajšanja in daljšanja stavkov, ki s tem sprevačajo pomene, itd. Dogajalni prostori so skromni, čeravno določeni, pogosto ostajajo brez izrazitih posebnosti, odrska navodila so često odprta, medtem ko so zgodbe nastopajočih pogosto zarisane v le nekaj najvažnejših potezah. Logično je torej, da mora glavnina težiti k jeziku kot takemu.

Ta je v didaskalijah pogosto klepetav, tudi šaljiv, in daje vtis neobvezujočega ter tako že v stranskem besedilu pretendira na izrazito literarnost. Po drugi strani so dialogi pretežno v knjižnem pogovornem jeziku, natanko na meji, ki omogoča, da se liki pred nami izrišejo po eni strani kot resnične osebe, po drugi strani pa jim vendarle ne uspe zapasti v zanko, ki bi jih zvelkala v polje totalnega naturalizma.

A z vidika jezika so posebno poglavje (ki sodi med najvidnejše podpise *Žalostink*) nekakšne »odsotne replike«, namesto katerih se pojavljajo tri pike. To so mesta *pred jezikom*, kjer ta sploh še ne more nastopiti, ali pa: mesta *po jeziku*, kjer ta sploh ne more oziroma mu ni treba več obstajati. Avtor opusti morebitna mašila in nebitveno, namesto tega pa vzpostavi igro zgoščin in razredčin, pri čemer se zadnje na skrajnih točkah povsem izpraznijo.

Tak pristop do jezika ustvarja nekakšno valovanje. Na prvi stopnji gre za kratke replike, na drugi za zgoščene in daljše monologe, na tretji za odsotnost enega in drugega, torej tri pike. Tako se *Žalostinke* odvijajo v nekakšnih zagonih. Hitre replike učinkujejo kot počasno tipanje po besednjaku, kot iskanje pravih besed, ki kulminira v monološkem izbruhu, ta pa naposled za seboj ne pusti nobenega življenja več. Kakor da bi primernih besed preprosto zmanjkalo, ali pa se nastopajočim ne zdi, da bi z njimi lahko še kar koli dosegli_e.

To so mesta, ki so tako zelo zavezana pisani besedi in literarnemu, da puščajo režiji *Žalostink* izrazito odprte možnosti, posledično pa tudi bralstvu. Kako brati monologe, ki zaradi strukture besedila le stežka padejo na »edino logično mesto«? In še važnejše vprašanje: kako brati tri pike, *ločilo, ki označuje izpust besedila, nedokončanost stavka*, kjer se kar naenkrat znajdemo v filozofskem problemu, ko »izpust besedila ni zgolj ne-besedilo« (če parafraziram Žižka)?

Iz te odprtosti na jezikovni ravni se izraščajo vedno nova in nova odprta mesta na strukturni in predvsem idejni ravni. *Žalostinke* se zdi nemogoče spraviti na neki enotni idejni teren (pri tem je seveda paradoks, da je morda prav to tisto, kar je v njih enotno). Lahko se sklicujemo na tradicijo že omenjenih pristopov iz zgodovine dramatike (ali posebej iz drame absurda), na krajše vizualne formate, kot so skeči ali celo krajše nadaljevanke ...

A to je le ena raven možnih obravnav besedila. Kaj hitro se znajdemo pred vprašanjem, s koliko resnosti moramo vzeti vprašanja in tematike, ki so morda le bežno omenjene v kakšni od replik, čeravno igrajo v naših odnosih, psihologiji in družbi izrazito pomembno vlogo. Je možno med njimi vendarle iskati tudi kakšno rdečo nit? S koliko zavezujočnosti velja dojemati nastopajoče, njihova (zamolčana) ozadja, psihološke ustroje? In ne nazadnje: do katere mere si velja predstavljati kraj in čas dogajanja?

Naposled se zdi, da je največji potencial poenotenja najti v naslovu. *Žalostni_e* so nastopajoči_e in tudi njihove usode so žalostne, v odnosu do nas pa ima drama vselej potencial, da jo razumemo kot žalostno. A če so žalostinke namenjene predvsem izražanju žalosti ob nečem, kar je bilo izgubljeno, za *Žalostinke* to velja le do neke mere. Srečamo se s smrtmi, izgubami služb, razhodi ..., a vendar obstaja še neka bolj temeljna žalost, čista, taka, ki ni odziv na izgubo in ki jo morda najbolje zaobjame zadnji monolog Neme punce, ki izraža nejevero nad žalostjo (?) v časih, ki so po statistikah »najboljši vseh časov«. Temu navkljub monolog v drugi polovici izgubi razsvetljensko čudenje nad neuspešnostjo lastnega projekta (je to ta izguba, ki jo iščemo?) in se izteče v ... žalost.

In morda se v tej točki vsem političnim in intimnim ravnem drame uspe združiti pred nami. Skratka takrat, ko *Žalostinke* stopijo korak nazaj in izustijo: »Že že, ampak, zakaj?«

Sivi svetovi

NINA KUCLAR STIKOVIĆ

Ko sem prvič prebrala *Žalostinke*, takratno delovno verzijo, je bil avtor še in *medias res* svojega ustvarjanja. Najbolj se mi je v spomin vtisnila atmosfera. Ni se zažrla zgolj v spomin, ampak v počutje, v telo. Bilo je sredi poletja, zunaj je sijalo sonce, za kosilo sem pripravljala zelenjavno rižoto, vse pred mano je bilo precej pisano, na mojo dušo pa se je ulegel sivi prah. Kot da bi se dvignil iz dogajalnega prostora drame, zatemnjenega kletnega lokala, ušel s papirja in pristal na meni. Poklicala sem Jerneja: »Kako to narediš?« Ko sem prebrala zadnjo verzijo, pa sva se z urednico gledališkega lista dogovorili, da bi lahko – ker se z Jernejem pozna že od njegovega prvega dramskega besedila – interpretirala *Žalostinke* v povezavi z njegovimi dosedanjimi deli in razvijajočim slogom njegove dramske pisave.

Atmosfera, ki napolnjuje *Žalostinke*, je v Potočanovih delih prisotna že od začetka njegovega dramskega ustvarjanja. Izhaja iz stanja, ki je skupno vsem štirim dramskim besedilom: *Žive meje* (2016), *Odpad* (2017), *Vsaka pesem se enkrat izpoje* (2018) in *Žalostinke* (2020). To je stanje, v katerem liki v lastni postapokaliptični situaciji čakajo na univerzalno apokalipso. Ta seveda ne pride, poslednjo klofuto dobijo samo naši junaki. Zapre se lokal, v katerega so zahajali, lokal, ki je bil njihovo zadnje upanje. Šele s tem dogodkom, za katerega izvemo na koncu drame, se pojavi možnost za univerzalno apokalipso, preobrat ali revolucijo. Šele takrat, ko izgine poslednji tolažilni prostor, ko dosežemo samo dno, lahko krenemo v nasprotno smer. Ko so junaki postavljeni pred dejstvo, da poslednjega zatočišča ni več, se začnejo spremembe. Avtor na koncu udejanji misel, ki jo nekje na sredini drame izreče On: »Pomoje najslabš sploh ni takrat, ko je res slabo. Najslabš je, ko je tko nekje vmes. Ko se zdi, da sej nekaj pa gre, ampak ves čas veš, da gre lahko kadarkol vse v kurac. Ti si pa prepričan, da ne bi prenesu, če bi blo mal slabš. Tisti, ki jim je zares slabo, so lah srečni. Ko je res v kurcu, se sploh ne sekira, če bo še mal slabš.« Ko junaki izgubijo poslednje zavetje, kjer so lahko izražali svojo žalost, prodrejo na površje, na ulico in cel svet osvobodijo zadržanih solz.

Atmosfera, ki je kot stanje naseljena v duši kolektivnega protagonista, je ustvarjena tudi z dogajalnim prostorom: »Pozabljena slepa ulica v predmestju nekega mesta. Po tleh prah. Ogromno enega prahu.«, »Zatemnjen kletni lokal brez oken.«, »Hodnik v nekem stanovanjskem bloku. Stene so razpokane in omet odpada. Na stenah stare freske in ob hodniku stebri. Propadel blišč, ki ga zdaj naseljujejo reveži.« Tovrstni zakotni prostori, ki so bodisi prekriti s prahom ali pa razpadajo, se pojavijo še v treh Potočanovih delih. Avtor jih vpelje v enodejanki *Odpad*: »Soparen poletni dan. Nebo v celoti zakriva gosta sivina, zaradi katere je ozračje neznosno zatohlo. Nobenega vetra. Smetišče. Med ogromnimi kupi so otroci, ki pregledujejo smeti. Ostanke hrane zbirajo v koših, ki jih imajo optane na hrbtih, ostalo mečejo stran. Njihovi obrazi so zbledeli in lase imajo povsem otrdele od prahu, ki je v zraku.«¹ In v kratki drami *Vsaka pesem se enkrat izpoje*: »Stara zapuščena tovarna. Visoke opečnate zidove prekriva bršljan in nasploh je dvorišče tovarne že povsem preraščeno.«² Tudi v kratki operi *Uspavanka v sobi brez oken* je dejanje postavljeno v porušeno bolnišnico, hkrati pa že naslov determinira ponovno ujetost v prostoru. Izbrana okolja v Potočanovi dramatik v fizični podobi zastopajo nematerialni svet dramskih oseb. Prostor je v funkciji prisposode protagonistovega notranjega sveta.

Vse se je začelo z desetminutnim dramskim besedilom *Žive meje* (2016): dogajalni prostor je »napol poplavljen vikendaška parcela«, v opombi na začetku drame pa je tudi zapisano, da celotno dogajanje spremlja močno deževje. Poplava na parceli, ki sproži osrednji dramski konflikt, je tudi prisposoda za potapljajoče se življenje protagonista Zorana. V prvem planu deževje in poplava ustvarjata zunanjo atmosfero, v drugem planu pa simbolizirata celoten življenjski položaj, v katerem se znajde glavni lik. Zoran s svojo ženo in hčerko prispe do njihove počitniške hiše, ki je že skoraj povsem poplavljen, ker je sosed pravkar zgradil nasip. V drami se Zoranu začne potapljati zakon, saj ugotovi, da ga žena že dalj časa vara s sosedom. Tako je poplava na parceli pravzaprav alegorija za poplavo v Zoranovem življenju.

V *Odpadu* so dramske osebe že na postapokaliptičnem prizorišču, medtem ko v *Žalostinkah* ne čakajo na apokalipso, saj je ta že prišla. Čakajo pa na tisto spremembo, ki bi ji morala slediti. Sprememba, ki se zgodi, ko se svet resetira. V *Odpadu* ni to nič drugega kot bitka za prestol med dvema bratoma. Prvi želi voditi ljudstvo na način discipline in vere, drugi pa svojim podrejenim v zameno za oblast ponuja omamo. Konflikt je podoben tistemu v *Bakhtkah*; Potočanov *Odpad* je namreč nastal po motivih Evripidove drame in ga lahko beremo tudi kot reinterpretacijo antičnega mita. Poleg prahu, kolektivnega dramskega junaka in vonja po apokalipsi si to dramsko besedilo z *Žalostinkami* deli še vprašanje o smislu življenja. Otroci v *Odpadu* vsak dan znova nabirajo smeti, ker jim je tako ukazal Polcaj, ta, ki je na oblast prišel z uvedbo discipline in s pomočjo vere. Otroci namreč slepo verjamejo

¹ Jernej Potočan, 2018, *Odpad*, *Adept* 4/1, Ljubljana: AGRFT str. 130.

² Jernej Potočan, 2018, *Vsaka pesem se enkrat izpoje*, *Literatura* 30/328, Ljubljana: LDS, str. 118.

zvočnim posnetkom na kasetofonu, ki jih predvaja Polcaj. Vera je opij za ljudstvo, misli na zvočnih posnetkih pa so opij za dramske osebe. S tem je vzpostavljena motivacija, ki poganja njihov svet, spodbuja otroke, da pobirajo smeti. Da je svet v *Žalostinkah* v resnici še bolj iz tira – ali pa bolj pri tleh, kakor vzamemo – dokazuje dejstvo, da junaki nimajo nikakršne vere več, zato se utaplajo zgolj v brezdelju in lastnem obupu, ki je zanje kot droga. V njih ni niti iskric, ki bi nakazovala na voljo do moči, ki jo *Odpad* še vsebuje. Njegova predstavnika sta predvsem povzpelnika Polcaj in njegov antagonist, brat Kavboj, ki otrokom ponuja brezdelje in omamo – torej situacijo, ki jo Potočan ustvarja v *Žalostinkah*. *Odpad* se namreč konča ravno na točki, ko oblast prevzame Kavboj, njegova filozofija urejenosti sveta pa je nato zastopana v naslednjem dramskem besedilu, *Žalostinkah*. Edini košček verovanja, ki mu sledi aktivno delovanje, je v *Žalostinkah* zgolj omenjena Starka, ki hodi iz hiše samo še ob četrtkih, ker ji je bilo nekoč prerokovano, da bo šlo v četrtek na bolje. Potočan tudi to prerokovanje predstavi kot sejanje lažnih upov in tako še podčrta, kakšen je svet njegovih junakov. To je svet brez vere.

Med *Žalostinkami* in *Odpadom* je nastalo še kratko dramsko besedilo *Vsaka pesem se enkrat izpoje*, v katerem sedem deklic poseda v stari zapuščeni tovarni, vsaka pa si prepeva svojo pesem (Na Planincih, Še kirklo prodala bom, Šivala je deklica zvezdo, Dekle, ki je pralo srajčki dve, Zrejlo je žito, V dolini tihi, Po Koroškem, po Kranjskem). Kolektiv deklic je v funkciji protagonista, nasproti pa jim pride Gospodična, stereotipna predstavnica urbanega človeka, kot jo poimenuje avtor. Osrednji konflikt je med pojmovanjema o tradicionalnem in modernem svetu, pojavi pa se tudi motiv ujetih junakinj, ki čakajo na odrešitev, na spremembo v svojih življenjih. Le-ta se zgodi, ko trčijo ob Gospodično in ji sledijo v njen krasni novi svet. Ko odidejo, se v zapuščeno tovarno vrne osma deklica, Dekle, ki je po vodo šlo. Izmučena je in raztrgana, jasno je, da ni prišla od tam, kamor je šla po vodo, ampak da se je vrnila iz krasnega novega sveta. Besedilo *Vsaka pesem se enkrat izpoje* se atmosfersko razlikuje od *Žalostink*, *Odpada* in *Živih mej*, saj v njem ni prahu, zatohosti in deževja, temveč vse, kljub zapuščeni tovarni, deluje lahkotneje. Čeprav se dekleta pritožujejo nad svojim položajem, situacija vseeno ostaja lahkotna in nas zabava, k čemur pripomorejo tudi dobro znane ljudske pesmi, ki jih prepevajo dekleta. Morda je atmosfera veselejša tudi zato, ker je bila izhodiščna točka za nastanek drame beseda »zeleno«, ki jo je izbrala Simona Hamer, mentorica delavnice dramskega pisanja Nova branja.

Čeprav se besedilo glede na atmosfero razlikuje od preostalih treh, je vsem štirim skupna želja po spremembi. V *Živih mejah* se Zoranu postavi na glavo njegovo zakonsko življenje, v *Odpadu* otroci čakajo na spremembo v novem svetu in na menjavo njihovega vodje, v besedilu *Vsaka pesem se enkrat izpoje* dekleta sicer vztrajajo pri svojem zakoličenem tradicionalnem početju, a ga nemudoma opustijo, ko se pojavi možnost, da bi lahko bilo drugače, v *Žalostinkah* pa do te spremembe dejansko pride, ko izgine še zadnji skriti kotic za objokovanje. *Vsaka pesem se enkrat izpoje* in *Žalostinke* pa se razlikujejo v viziji oziroma ponudbi drugega sveta. Gospodična, ki ji je ime Živa, kar mamljivo nakazuje, da je v novem svetu življenje boljše in bolj živo, dekleta zvabi s seboj.

V tem trenutku pa se iz novega sveta vrne Dekle, ki je po vodo šlo, in je sedaj celo v slabšem stanju, kot je bila, ko je zapustila prejšnji način življenja. Kljub temu da smo naveličani starega sveta, ni v novem nič bolje. Morda v *Žalostinkah* prav zato alternativa sploh ni več ponujena, ampak nam preostane zgolj prijaznost z žalostjo in predvsem iskrenost, odkritost. V tem primeru je to osvoboditev solz in uničenje prisiljenih nasmeškov.

Poleg močnih opisnih didaskalij, ki v Potočanovih besedilih ustvarjajo atmosfero, je zadnjim trem besedilom skupen tudi kolektiv dramskih oseb, pri katerem ni izrazitejših glavnih in stranskih vlog. V *Odpadu* imata pomembnejšo vlogo Kavboj in Polcaj, ampak sta še vedno tudi del otroškega kolektiva, medtem ko dejstvo o kolektivnem protagonistu v *Žalostinkah* in besedilu *Vsaka pesem se enkrat izpoje* ni več pod vprašajem. K tej kolektivnosti, ki se obrača stran od individuuma, nakazuje tudi poimenovanje dramskih oseb, saj noben lik nima osebne lastnega imena. V *Odpadu* so otroci poimenovani z izrazi, ki predstavljajo njihov značaj, to so Polcaj, Kavboj, Jokica, Boječka, Pametniakovička ... V besedilu *Vsaka pesem se enkrat izpoje* so dekleta poimenovana glede na pesem, ki jo pojejo, Dekle, ki je prodala kirklo, Dekle, ki šiva zvezdo, Dekle, ki je po vodo šlo ... V *Žalostinkah* imena še najmanj determinirajo dramsko osebo, pogosto določajo le spol in starostno skupino junaka ali njegov poklic: Starka, Stari, Mladenič, Pogrebnik, Mehanik, Dostavljalac ...

Skupne značilnosti dramskih besedil nakazujejo na avtorjev razvijajoč se originalen slog pisanja, del katerega je tudi humor. Resnobne in duhamorne tematike vsebujejo sebi kontrastne komične situacije in replike. To so elementi, ki delujejo kot sončni žarki, čeprav so le-ti izgnani iz svetov dramskih junakov. Če se skozi besedila postopoma oblikuje misel o odkrivanju alternativnega sveta in naposled alternativa dokončno izgine tako, da sploh ni več predmet iskanja, pa v vseh besedilih ostaja humor. Kot bralec se znajdeš v turbnem in razsutem svetu, a je v njem zaradi avtorjevega humorja med branjem mogoče vztrajati in sobivati. Na koncu pa te atmosfera še vedno naseljuje in te posledično spodbudi k razmisleku o problematiki junakovih svetov, ki so seveda tudi naši.

When you can't find the sunshine, don't be the sunshine

JAKOB RIBIČ

Smeh in ideologija. V našem moralnem presojanju ta pojma običajno postavljamo na nasprotna bregova. Smeh naj bi bil radikalno nasproten sleherni ideologiji: ideologija se vselej jemlje strogo resno, na smehu pa je nekaj lahkotnega in sproščenega. Smeh je povezan z dobro voljo, veseljem, srečo, ideologija pa z manipuliranjem, lažjo in tudi strahom. Smeh ideologiji ni le nasproten, ji tudi nasprotuje. Če nekaj napravimo za predmet našega (po)smeha, to ne učinkuje več strašljivo in grozljivo. Tistega, čemur se smejimo, nekako ne jemljemo pretirano resno. Oblast pa ni smešna. Od subjektov, ki so ji podvrženi, se pričakuje, da jo spoštujejo in nevprašujoče sprejemajo, predvsem pa, da je ne smešijo in o njej ne dvomijo. Zato bi lahko na kratko rekli: smeh *ni* ideologija.

Dober primer takšnega dispozitiva je roman Umberta Eca *Ime rože*. Zgodba pripoveduje o spopadu dveh menihov glede skrivnostne knjige, domnevno drugega dela Aristotelove *Poetike*, v katerem naj bi se ta grški filozof, potem ko je v prvem delu pisal o tragediji, posvetil še komediji. Na eni strani je razsvetljeni menih Viljem, ki je velik zagovornik smeha in liberalnega ustroja sveta. Viljemu gre za svobodo, in kjer je smeh, tam je svoboda – veljalo pa bi reči tudi obratno: kjer je svoboda, tam je dovoljen smeh. Na drugi strani je fanatični menih Jorge, poosebljenje totalitarnega ideološkega aparata: zagovarja represivni režim, v katerem so meje glede tega, kaj se sme in česa ne, jasno določene. Jorge preko vseh trupel skriva Aristotelovo knjigo, ki je »grešna« in nevarna. Aristotel je namreč pisal o komediji, s čimer je smeh povzdignil v umetnost in v predmet filozofskega premisleka – kakšno priznanje smehu! Smeh pa je oblasti nasproten in ji nasprotuje, zato je po Jorgejevem mnenju vir zla.

Totalitarni sistemi, kakršen je Jorgejev, bi zato smeh in vse, kar je povezano z njim, imeli čim bolj pod nadzorom ali pa bi ga kar prepovedali.

Jorgejeva pozicija je nedvomno zavržena, naj o tem ne bo nikakršnega dvoma. Kljub temu pa to ne pomeni, da ni problematična tudi Viljemova. Jorgejevo ideologijo smo danes do neke mere že preseglji, Viljemove še zdaleč ne, in morda je prav zato vredna pozornosti. Dovolj je, če premislimo samo dva Viljemova argumenta. Prvi se suče okrog teze, da je smeh vir dvoma. Vsak dvom med subjektom in objektom ustvari distanco, v kateri se poraja posameznikova svoboda – v povezavi s smehom je dovolj, če pomislimo na znano krilatico: najbolj svobodni smo takrat, kadar se smejimo. Šele z razdalje, ki jo vzpostavlja dvom (vir tega dvoma pa je med drugim tudi smeh), nam je dan pregled nad celoto; distanca nam omogoča, da spoznamo stvar takšno, kakršna je. A tem trditvam ob rob lahko takoj postavimo kar nekaj vprašanj. Ali ni karseda očitno, da je danes čisto vse »na distanci«? Da sta cinizem in ironija prevladujoči stanji duha? Da je dovoljeno smešiti vse, še posebno pa oblast in ideologijo? In da to ni prepovedano, poleg tega pa takšna kritična distanca nima več niti pravega učinka? Biti-na-distanci se danes zato ne zdi več subverziven položaj, pač pa kvečjemu vztrajanje v prevladujočem ideološkem stanju. Drugi Viljemov argument povezuje smeh z dobro voljo, pozitivnim razmišljanjem, srečo itn. Smeh, pravi Viljem, zdravi različne bolezni, med njimi še posebno melanholijo. Pa res? Prav na tem mestu vstopijo Potočanove *Žalostinke*.

Že v uvodnih prizorih *Žalostink* se v (tragi)komični maniri pred dramske osebe postavi vprašanje robcev: v enem prizoru Pogrebnik tarna o tem, da so mu ukradli robce, v drugem pa Starka robcev ni pripravljena posoditi Mladeniču, ki se je poškodoval. Robci imajo očitno neko neprecenljivo vrednost, saj se jih skriva ali celo krade. To, kar dela robce tako posebne, je njihov namen: z njimi si brišemo solze, solze pa so v svetu *Žalostink* družbeno nesprejemljive. Prav zato se robcev v trgovinah ne kupuje, pač pa krade (»ker če jih kupiš, vsi vedo, da jokaš«), niti se jih ne posoja drugim (ti bi vedeli, da imaš robce, ki bi jih spet takoj povezali z jokom). Vprašanje robcev je zato zelo občutljivo: robci napeljujejo na to, da se nekdo vdaja slabi navadi, se pravi, joku. Nekaj tistih šibkih oseb, ki pač ne morejo brez joka, se občasno odpravi na pogreb – tudi če mrtvega ne poznajo –, saj je, kot se zdi, na pogrebih jok še nekako sprejemljiv, čeravno najmočnejši brez solz zdržijo tudi v tem primeru. Kljub temu da je tu na delu komično pretiravanje, je problem *Žalostink*, sploh v navezavi na Ecov roman, nadvse zanimiv: zdaj ni prepovedan smeh, temveč jok.

Svet žalostink, naš svet, je svet, ukrojen po Viljemu: smeh je vsepovsod. Obkroža nas z vseh strani: denimo s televizijskih zaslonov kot v enem od prizorov v *Žalostinkah* ali s številnih oglasnih panojev, embalaž različnih izdelkov, naslovnih revij, socialnih omrežij itn. Vsepovsod nas obdajajo dobrovoljni in zadovoljni obrazi. Zdi se, kot da nas z različnih strani spremlja nekakšna dolžnost, zahteva, skorajda prisila, da moramo kar naprej biti dobre volje. To morda najbolje ponazoriti motivacijski napis, nalepljen na vrata lokala, v katerem se odvijajo *Žalostinke*, ki bi jim, parafrazirajoč slovarsko geslo, lahko rekli tudi žalost izražajoči prizori: »When you can't find the sunshine,

be the sunshine.« Na eni strani torej napis na vratih lokala, ki poziva k temu, da smo »kot sončni zahod«, na drugi strani prizori v tem lokalu, v katerih razlogov, da bi dejansko bili »kot sončni zahod«, njihovi protagonisti v resnici nimajo. Na eni strani zapoved »biti dobre volje«, na drugi strani pomanjkanje kakršnih koli razlogov za to, da bi to dejansko lahko bili. Seveda ne gre preprosto za to, da bi rekli: smeh je nekaj slabega, bodimo slabe volje, nezadovoljni, čemerni itn., bolj gre za to, da je problematična sama *nuja* ali *prisila*, da smo nenehno dobre volje tudi (ali še posebej) takrat, ko to v resnici nismo. Slogan Potočanovega teksta, ki se morda še najbolj eksplicitno izrazi v zaključnem monologu Neme punce, bi zato lahko strnili prav s pomočjo nekoliko korigiranega napisa na vratih lokala: »When you can't find the sunshine, *don't* be the sunshine.« Ali kot pravi Nema punca: vsakič, kadar bi hotela, bi morala jokati. Svoboda se v Potočanovem tekstu ne poraja s smehom in v smeju, kot to meni Viljem, pač pa takrat, ko smeh ni več moreča dolžnost, ko je dovoljen tudi jok. Smeh ni zdravilo za melanholijo, kot pravi Viljem, je prej prisila, ki melanholijo povzroča. Tam, kjer deluje kakšna zunanja prisila, pa je navadno tudi ideologija.

Bi torej vendarle lahko rekli: smeh je ideologija? Tu merim na smeh kot retoriko pozitivnega razmišljanja, sreče, osebnostne izpolnitve in nenehnega optimizma. Da bi to lahko trdili, bi bilo treba najprej precizirati sam pojem ideologije. Ideologija danes ni več stvar popačene reprezentacije neke objektivne realnosti, ni lažna podoba te realnosti, pač pa je vpisana v prav to realnost. Ideologija ne deluje več propagandno, temveč bolj strukturno; to se pravi: ideologija je stvar pogleda, s katerega se oziramo na realnost in jo tudi presojava, in ne popačen odsev te realnosti. Neko mesto z vznožja hriba vidimo popolnoma drugače kot z njegovega vrha. Ideologija ni stvar takšne ali drugačne podobe mesta, temveč točke, s katere na to mesto gledamo: z vznožja ali z vrha. Od perspektive, ki jo zavzamemo, je odvisna podoba družbene realnosti. Prav zato ideologija ni več samo stvar lažnih (ali resničnih) izjav in diskurzov, pač pa predvsem konteksta ali okvira, v katerega se te izjave vpisujejo. Če rečem še nekoliko drugače, naše življenje uokvirjajo različne ideje in od teh idej je odvisno, kako razumemo določene situacije in kako se nanje odzivamo. Prav na ravni teh idej pa se odvija ideologija.

Geslo na vratih lokala zato ni nepomembno: je ideološki okvir, v katerem se svet *Žalostink* odvija; tisto, kar se v lokalu dogaja, je njegova izpeljava. »*When you can't find the sunshine, be the sunshine*« – s te pozicije presojava naš svet. Na vsako (še tako slabo) stvar gledamo z vidika pozitivnega razmišljanja. Kozarec je vedno napol poln, nikoli napol prazen. Vsaka situacija, lahko je še tako zavožena, je za nekaj dobra. Sleherno negativno stvar predelamo v izkušnjo, ki nam lahko (nekoč) koristi. Tudi takrat, ko je že vse šlo k vragu, ko je situacija že popolnoma neznosna, ko bi morali izkričati svojo nezadovoljstvo, se še vedno delamo, da je vse v redu. Poanta pa ni v tem, da svet ali življenje, ki ga živimo, v *resnici* nista nič pozitivnega (morda celo sta?). Bolj gre za vprašanje mesta, s katerega opazujemo to življenje. Prav na tem mestu je namreč vpisana ideologija, ki nam pravi: bodi pozitiven, tudi (ali še posebej) takrat, ko se ti ne dogaja nič pozitivnega. Kot se rado reče: v svetlikanju na koncu tunela navadno vidimo upanje, ne vlaka, ki drvi proti nam. Kaj pa, če ni nobenega upanja, ampak gre res za vlak? Kot

se izkaže v zaključku *Žalostink*, bomo zares svobodni šele takrat, ko bomo presegli takšno ideologijo pozitivnega razmišljanja, ki na nas, ne da bi se tega zavedali, deluje kot prisila. Ko zavrremo ta okvir, ki nam pravi, da je vsaka stvar za nekaj dobra, ko si, kot reče Nema punca, priznamo, »da se drug pred drugim delamo, da smo dobro« in »da smo bili v resnici vsi že leta enako v kurcu« – takrat bomo naredili prvi korak k spremembi. Nezadovoljstvo je porok za spremembe, še prej pa si moramo to nezadovoljstvo priznati in končno prenehati s »teatrom« dobre volje in pozitivnega razmišljanja. Šele v situacijah, ki se zdijo povsem brezupne, je upanje zares mogoče. A to je le prvi korak, pot je naporejša: kot se vedno znova izkaže, ni dovolj, da zgolj zrušimo obstoječe ideološke kontekste, pač pa moramo hkrati s tem skupaj, v sodelovanju postaviti nove – drugačne in po možnosti tudi boljše.

Vir in literatura:

Umberto Eco, 2004: *Ime rože*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Alenka Zupančič Žerdin, 2004: *Poetika: druga knjiga*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.

Krivi su oni drugi

ESAD BABAČIĆ

Tukaj ni nihče več žalosten. Vsi so veseli, lepi in uspešni. Razen zgodaj zjutraj, ko stari prijatelj pogleda stran, ko te zagleda. Ne veš, ali te je videl. Tolažiš se, da te ni. Drugače si ne znaš razlagati, zakaj je gladko pogledal stran. Te ni prepoznal? Si mu preprosto odveč? Sicer pa: o čem bi lahko govorila ob osmih zjutraj, na Čopovi; o skrbeh, avtomobilih, avtobusih, ki so prepočasni, o tem, kako je bilo včasih, pa ni več?

Časi, ko sta bila lahko tiho in ni bilo zadrege, so minili. Vmes se je nakopičilo veliko neracionalnega in racionalnega, toliko tega, da ne moreš več gledati naravnost. Mnogi so se že ukrivili od gledanja dol, še posebej tisti, ki so odkrili, da je tudi njih doletela vest, čeprav je nimajo. Ja, *pizda je karakterna osobina*, je dejal Dragan Nikolić v nekem filmu o virusu, ki najprej pobije revne. In pizde se skrivajo, kot se znajo. In kdo bo odgovarjal za vse to? To pa je vprašanje, ki res nima nobenega smisla, dokler se ne pogledamo. In vidimo ves tisti nič, ki smo ga skrivali pred sabo vsa ta leta, v mestu, ki je idealno za skrivalnice. Po drugi strani pa je bil to vedno čar tega mesta; ta vzvišena ignoranca brez temeljev. Ja, nobenih temeljev, samo zgradbe, ki štrlijo gor, v nebo, ki nas noče. Med žalostinko in veselico je vertikala, ki gre strumno gor in se ne zmeni za nas.

Jutri bo osmi marec, spet, in jaz bom spet soočen z lastno žalostinko, ker nisem nikdar imel daril, pravih daril za praznik žensk. Včasih mi je celo zmanjkalo denarja za darila, a to je seveda kaj slab izgovor; kdo pa še potrebuje denar za darila; domiseln je treba biti, kreativen, ali kako se že reče temu danes, in predvsem je treba imeti nekoga rad, zelo rad, tako, da boli, dokler ne spusti. *Ne vem, kolk je ura, ne vem, kaj govoriš. Ne vem, kdo je umru, ne vem, kdo je umru, nočem vedet, kaj govoriš. Novo flašo in sonce v očeh imam, dost denarja in sonce v očeh imam. Novo flašo in sonce v očeh imam, dost denarja in sonce v očeh imam.* In ko enkrat zmanjka, žrebata, kdo bo šel z letalom, za katerega sta našparala. Žal le za eno karto. Ker treba je šparat, da je darilo vedno tu, dokler ne zmanjka, in gre lahko stran samo eden, o, to pa je veselica v žalostinki.

Če nisem imel daril, potemtakem tudi ljubezni nisem imel; če drži, da je darilo vedno plod ljubezni. Nekateri jih podarjajo tako zlahka, še vedo ne, kdaj in kje so jih kupili; nekateri so uspešni na vseh področjih, moja področja so neuspela, neznana, kot obrazi turistov, ki gredo za nekim veseljem, samo njim znanim, ločenim od mesta, tega mesta, ki je bilo vedno tako vzvišeno mrtvo; če si ga hotel oživiti, si moral prekleto garati, v sebi, globoko,

in se obenem spraševati, zakaj ti je tega treba. In to spraševanje te je utrudilo, da si potem nehal in se pridružil večini, tisti veseli večini, in se z njo združil v eno veliko gmoto pretvarjanja. A boli? Prav nič? Samo tako naprej, saj enkrat bo že konec, če boš znal pravilno ustreliti: če pa boš zgrešil, boš plačal kazen, ker si streljal z neprijavljenim orožjem. O, kakšna parodija življenja, ki ti ne pusti umreti, dokler obstaja strah pred kaznijo. Če ti uspe, bo kdo drug plačeval namesto tebe in ti ne boš vedel; to je najbolj pomembno. Nekateri znajo, drugi se pretvarjajo, da so veseli, čeprav so že od nekdaj v kurcu.

Jutri je praznik in vrti se komad, prava pankžalostinka: *Jest sm u kurcu, jest sm u kurcu, kaj delaš ti, ne vem, kaj delaš ti, ne vem, kaj delaš ti, ne vem. Všeč mi je tvoj vonj, všeč mi je tvoj vonj, všeč mi je tvoj vonj, ljubim tvoj nasmeh, ljubim tvoj nasmeh, ljubim tvoj nasmeh, ti, jest, ti, jest, u pičku mater, nikol ne veš, kdo.* Tako je pela Alenka Marsenič - Marsa pred skoraj štiridesetimi leti. Namenoma poudarjam, pred koliko leti, ker se ni nič spremenilo; v bistvu skoraj nič: samo bolj veseli smo, ko se pretvarjamo, da smo nekdo drug, in bolj na lahko vstopamo v druge in gremo iz njih, brez posledic, mislimo, *o ja, sve je lako kad si mlad*, ko pa se znajdeš štirideset let kasneje pred tem istim dejstvom, ki je samo dejstvo, brez olupšave, brez mladostnega odklona, ti ne pomaga nobena žalostinka, ampak res nobena. Tudi do veselja ti ni, ne do svojega ne do veselja drugih, ker bistvo je, da se ne soočaš s svojim lastnim življenjem in plešeš do konca. Ja, *ker konca ni, ker žura ni blo nikol*, napiše pisec besedil Jani Sever v nekem drugem komadu skupine Čao pičke in potem še naprej, do dna, *nikol, nikol ne bomo znorel, nikol ne bomo znorel*, in ta refren poje kot back vokal, da podpre Marso.

Vseh teh štirideset let sem bil prepričan, da je vsa ta besedila napisala Marsa; še na kraj pameti mi ni padlo, da bi jih lahko napisal moški, bobnar v tem istem bendu; to so bili teksti, ki jih je živela in pela ženska; to je darilo, pravo darilo za osmi marec, pesem, ki jo lahko poješ, kot da je tvoja, vsak dan v letu, ne zgolj za praznik, ko pojejo vsi in si ti tiho, ker se ne moreš več pretvarjati. *Včasih je praznik. In ti si zastava, ki ji dol visi.* Tudi ta pesem je bila napisana danes, čeprav bi bila lahko tudi takrat, v kakšni kleti študentskega naselja, v kateri je bila posneta edina kaseta skupine Čao pičke.

Ne vem, ali je avtor *Žalostink* slišal *Pesem B*, pa čeprav je ni, mu je ni treba poslušati, ker je bil tam in to nosi v sebi; njegova drama je resnična, kot tisti krik na koncu te žalostinke, ki v zadnjih taktih zdívja do krika: *u pičku mater, nikol ne veš, kdo.* Ker je res: nikoli ne veš, kdo. In tu je tudi kanček tiste ljubezni, ki je brezpogojna in zato obsojena na rablja, lepega rablja, ki se sprehaja gor in dol po *Žalostinkah* kot v tistem verzu: bližina je najbolj zanesljiv prepad, ljubezen, brezpogojna in usodna do nerazpoznavnosti; *všeč mi je tvoj vonj ...* ker dokler je vonj, smo živi v tej ljubezni, ko vonj izgine, smo njeni sužnji, plagiatorji lastne usode, imitatorji izgubljenega principa, za katerim ne smeš jokati, ker so ti ukradli robce, ja, tako preprosto je proti koncu in samo dejstva štejejo, denar za robčke in krompir, ki je vedno dober, čeprav si ga že tolikokrat jedel. Samo da imaš s čim in s kom in če se ne ubiješ prej, ker te je tako sram pred samim sabo. Ampak tudi zato obstaja recept, prepevajo Čao pičke: *Lahko mi*

kupiš življenje, denarja ne dobiš nazaj. Kakšna prihodnost, vse najlepše in najboljše in najpametnejše. Pomeniš mi vse, ampak mogla bi umret. Lahko mi kupiš življenje, denarja ne dobiš nazaj.

Ali pa mlad moški. Nobenega benda. Nobene pevke. Samo moški. Nag mlad moški v novih škornjih. Nag mlad moški, ki nima več kam ... ki pač ne more živeti svojega življenja! Tako! Tako se dopolnjujeta dva časovna okvira, dve depresiji, ki se nikdar nista mogli pretvarjati, da sta srečni, in sta zato leteli v svojih žalostinkah, ki je bila edina možna ljubezen. Ampak kakšna je kazen, če ne ustreliš dovolj precizno. To je vprašanje, ki nam ostane v poduk, ko se bomo še kdaj upali. Ker ni razloga za tveganje, kajne? Toliko lahko izgubiš, pa še tega ne veš, kaj je to, kar boš izgubil. Ampak če si ta fant ne bi upal tega napisati, ne bi mi imeli tega žalostnega izraza na obrazu, ki blede v ogledalu, ko gre mimo nekdo tretji.

Včasih sem vesel kot v kakšni žalostinki, Jernej. Tako nekako bi lahko v nekaj besed združil tvojo izjemno dramo, ki me pelje za roko skozi neke ulice, v katerih že dolgo nisem bil. Tudi s pisanjem poezije je pogosto tako, da jo pišeš tam, kjer jo je nekdo drug nehal pisati; nadaljuješ pot prvega pesnika, ki bo okužil vse, tako kot si me okužil ti s svojimi izjemnimi tripi in izpiti življenja, ki se ga vsaj za nekaj časa spet splača živeti. *Narode, to je sve za večeras*, je ponavadi rekel Džoni na koncu svojega koncerta in se ni več vrnil na oder, ker je dal v tistih dveh urah vse od sebe. No, jaz bom dodal še nekaj, ker plešem tudi, ko je vsega konec, kot eden tvojih dramskih likov, dodal bom še malo Azre: *Jednog dana saznat ćeš za sve učinjene gadosti, ne prepuštaj se melanholiji, idi dalje, kad me više ne bude i kad dođu po mene, ne prepuštaj se melanholiji, nananana nananana, neko uvijek noću nastrada, aha. Kao da se ništa nije dogodilo, hvala bogu, krivi su oni drugi, strah od smrti, loše sjećanje.*

JERNEJ POTOČAN

Žalostinke

Laments, 2020

Drama

World premiere

Opening 20 June 2020Director, set and lighting designer **Jan Krmelj**Dramaturg **Petra Pogorevc**Costume designer **Špela Ema Veble**Composer **Luka Ipavec**Language consultant **Barbara Rogelj**Assistant to language consultant **Jera Krečič**Stage manager, prompter and property mistress **Lejla Žorž**Technical director **Janez Koleša**Stage foreman **Matej Sinjur**Technical coordinators **Branko Tica** and **Boris Britovšek**Sound master **Tomaž Božič**Lighting master **Janez Vencelj**Hairstylists **Jelka Leben** and **Anja Blagonja**Wardrobe mistress **Urška Picelj**

The set was made under the supervision of master **Vlado Janc** and costumes under the supervision of mistresses **Irena Tomažin** and **Branka Spruk** in the ateliers of Ljubljana City Theatre.

Cast

Jernej Gašperin**Boris Kerč****Jaka Lah****Matic Lukšič****Bernarda Oman****Mia Skrbinac**

Laments stage highlights from the life of strangers who have run their course, from the underground corners of bar dumps and holes to which no one wanders randomly. It is only in these bars that one is still allowed to publicly express sorrow and misery and open the gaps of most intimate life parts of the tragicomic characters. Since sorrow – the biggest public secret – has become something shameful, the desperate community can only form in the scruffy bars. People in *Laments* are put in tragicomic situations, persist in them and are struggling to make them bearable. Even though they seek solutions for their current state, they keep finding them only temporary. There are no shortcuts in their world, solution is only brought on by thorough change. However, when sorrow becomes public again, their stories nevertheless turn out to be not so tragicomic ...

The drama text *Laments* is being created as part of the program dubbed MGL Resident Authors. Young Slovenian playwrights write their texts in collaboration with the director, dramaturgist and other members of the creative team of the future performance. The creation of the text is goal-oriented and the playwright as the author is incorporated into the performing process commencing already before the first reading rehearsal.

Jernej Potočan (1996) is a dramaturgy and performing arts student at the Ljubljana-based AGRFT. He has taken on practical dramaturgy and playwriting. Two of his theatre texts have been published (*Vsaka pesem se enkrat izpoje* and *Odpad*), while four of his texts were staged as reading performances. In 2018, he got the Grossman Award for his short script *Živalski vrt*, and in January 2019, the short opera for which he wrote the libretto was staged under the title *Uspavanka v sobi brez oken*.

Jan Krmelj (1995), a theatre directing student at AGRFT, works in theatre and literature. He opens up spaces for performing and for words. His first poetry collection *Relikvije dihanja* was nominated for the Jenko and Veronika awards, as well as for the best debut book of 2015 at the Slovenian Book Fair. In 2016, he founded the »DivinaMimesis« theatre group. Among other things, he directed his own project *Marat: Po* (MGL, 2015) and *Oedipus Rex* (AGRFT, 2016). He is the author of many independent performances and the painting exhibition *Relikvije, prostori, konji*.

Pokrovitelj
Mestnega gledališča ljubljanskega

Energija za življenje

Mestno gledališče ljubljansko, Čopova 14, 1000 Ljubljana, Slovenija

Hišna centrala +386 (0)1 4258 222

Tajništvo **+386 (0)1 4257 148**

Blagajna **+386 (0)1 2510 852**, odprto vsak delavnik od 12. do 18. ure in uro pred

predstavo, e-naslov blagajna@mgl.si

E-naslov **info@mgl.si**

Spletno mesto **www.mgl.si**

Barbara Hieng Samobor direktorica in umetniška vodja

Petra Bizjak direktoričina pomočnica – poslovna vodja

Janez Koleša direktoričin pomočnik za tehnične zadeve

Alenka Klabus Vesel dramaturginja in arhivarka

Eva Mahkovič dramaturginja in vodja mednarodnega oddelka

Petra Pogorevc dramaturginja in urednica Knjižnice MGL

Ira Ratej dramaturginja in vodja izobraževalnega programa

Maja Cerar, Martin Vrtačnik lektorja

Simona Belle vodja službe za odnose z javnostmi in trženja

tel. +386 (0)1 4255 000

Branka Lepšina koordinatorka in planerka programa

tel. +386 (0)1 2514 167

Katarina Koprivnikar koordinatorka trženja

tel. +386 (0)1 4258 222

Petra Setničar koordinatorka obiska

tel. +386 (0)1 4258 222

Zdenka Kristan in **Marina Ristič** blagajničarki in informatorki

tel. +386 (0)1 2510 852

Javni zavod Mestno gledališče ljubljansko, ustanoviteljica Mestna občina Ljubljana

Program gledališča financirata Ministrstvo za kulturo (iz proračuna Republike Slovenije) in MOL.

Svet Mestnega gledališča ljubljanskega

mag. Mojca Jan Zoran (predsednica), **Ira Ratej** (namestnica predsednice),

Saša Hren Koritnik, Mojca Slovinc, Aleš Kardelj

Strokovni svet Mestnega gledališča ljubljanskega

Eva Mahkovič (predsednica), **Alen Jelen, Tone Peršak, izr. prof. dr. Katarina Podbevšek, Matej Puc, Nina Valič**

Gledališki list Mestnega gledališča ljubljanskega

Letnik LXX, sezona 2019/2020, številka 10

Izdaja Mestno gledališče ljubljansko

© 2020 Mestno gledališče ljubljansko

Za izdajatelja **Barbara Hieng Samobor**

Urednice **Alenka Klabus Vesel, Eva Mahkovič, Petra Pogorevc, Ira Ratej**

To številko je uredila **Petra Pogorevc**

Lektor **Martin Vrtačnik**

Avtor fotografij **Peter Giodani**

Oblikovalka **Mojca Višner**

Tisk **MatFormat**

Naklada **300 izvodov**

Ljubljana, Slovenija, junij 2020

Po 13. točki prvega odstavka 42. člena ZDDV-1 davek ni obračunan.

Ustanoviteljica

Mestna občina
Ljubljana

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

DRAMSKO BESEDILO

JERNEJ POTOČAN

Žalostinke

Ljubljana, januar 2020

Kraj dogajanja

Mesto. Na videz takšno mesto, kot je pač večina mest, ki so razsejana po tem svetu. V tem mestu so hiše in so ceste in po teh cestah peljejo avtomobili in tramvaji. Tramvaji so ob jutrih večinoma prepolni in jutra se večinoma začnejo prezgodaj. Tako, kot je ponavadi v mestih. In tukaj so seveda tudi ljudje. Vse vrste ljudi ... Mladi in stari, zdravi in bolni, lepi in grdi, bogati in revni ... Ampak ... To mesto navsezadnje ni katero koli mesto. V tem mestu se zdi, da so vsi ljudje srečni. To se ljudem pozna na obrazu in obrazi v tem mestu ne lažejo ... Skeptiki si zdaj verjetno že mislijo svoje, češ za to nimamo nobenega dokaza. Ampak v to pač moramo verjeti. So stvari, v katere je treba preprosto verjeti na besedo. Enkrat zadnjič je menda celo v časopisu pisalo, da so v tem mestu videli človeka nazadnje jokati pred natanko 382 dnevi. To je 9168 ur, ko nihče ni jokal. In še takrat, nazadnje, pred temi 9168 urami, naj bi šlo za nekega norca, za katerega se je nazadnje ugotovilo, da je ... no ... da je pač ... da je bolan na živcih in da je šel zato na zdravljenje. Razen tega tipa, ki je jokal, ker je bil bolan na živcih, ni nihče jokal že leta. Dobro no ... seveda so izjeme. Pogrebi na primer pač ne štejejo. Pogrebi pač so zato, da se lahko človek pošteno zjoka. Da ljudje jokajo na pogrebi, kaže samo na to, kako mora biti življenje v tem mestu sicer prijetno, da ljudje niso postali apatični. To, da ljudje jokajo na pogrebi, je vedno dober znak. Sicer pa je v tem mestu vse v najlepšem redu. Nihče noče stran, nihče ni nikomur odveč in nihče nikoli ne umre prezgodaj. Mogoče se včasih, samo za trenutek, zazdi, da se kje najde kdo, ki mu kaj ni prav. Ampak ta trenutek se kmalu izkaže za nesporazum. Človek se pač zmoti. Če bi se sprehodili po teh parkih in ulicah, po nakupovalnih središčih in pisarnah ... če bi prelistali po tukajšnjih časopisih in pregledali tukajšnje televizijske programe. Potem bi bilo vse jasno.

Osebe

Ulica. Noč. Na sredini le smetnjak. V daljavi se sliši pridušeno petje. Nato dolga tišina. Naenkrat se začnejo iz smetnjaka valiti oblački dima. Najprej počasi, nato vedno močneje. Iz kante stopi natakara s cigareto med ustnicami. Iz žepa vzame žepno uro. Razgleda se naokoli, poskuša določiti, kako pozno je že, in navije svojo žepno uro. Nato seže v kanto in iz nje vzame par lakastih čevljev. Preobuje se in svoje znošene škornje pusti ob kanti. Strese prah s svojih ramen, pogladi srajco in v ritmu pesmi, ki si jo žvižga, odide z odra. Za njim iz kante prilezeta stari in mladi. Najprej mladi, ki nato staremu ponudi roko in ga izvleče ven. Preverita, ali ju je kdo videl, nato kreneta vsak v svojo smer. Za njima en pa po en še drugi liki. Gospodje, natakarice, stare ženske, one in oni, poštarji in poštni uslužbenke, tujke in dostavljavci pic ... Potem še pogrebniški delavci, uradniki ... Drug za drugim lezejo iz kante, vsak s svojo pesmico, vsak v svojem ritmu. Nazadnje zleze ven nema punca. Nekaj časa nemo stoji na odru, kot se to za neme punce spodobi, gleda za drugimi, nazadnje zapre pokrov kante.

PROLOG

Recimo, da je večer. Ja, večeri se ... Pozabljena slepa ulica v predmestju nekega mesta. Po tleh prah. Ogromno enega prahu. Na pločniku je Starejša ženska na vozičku, ki je v svojem življenju, verjetno videla že marsikaj. Mogoče ne ravno peščenih plaž ali ogromnih prestolnic. Ampak vseeno marsikaj. Manjka ji nekaj zob. Zraven nje preznojen Pogrebniški z lopato. Njemu zagotovo kaj manjka, a saj še sam ne ve ... Kot rečeno, je večer in onadva nekaj... Nekaj čakata. Recimo, da stojita in čakata na tej ulici, pred nekim lokalom, ker je ta še zaprt. Čakata tako, kot verjetno ljudje vsak večer čakajo pred tem lokalom, da se bo odprl. Ne nujno onadva. Pač ljudje. Pogrebniški zagotovo ne. Pogrebniški ni eden od teh ljudi, ki vsak dan čakajo pred lokalom, da se bo odprl. Najbrž je za kaj takega preveč utrujen od vseh pogrebob. Ampak danes ni videti utrujen. Danes sploh ni utrujen. Ker danes ni navaden dan. Onadva sicer res čakata pred vrati tega lokala, kot to ljudje počnejo tudi na kateri koli drug dan, ampak danes ni kateri koli drug dan. Danes je dan, ko ni bilo nobenega pogreba. In onadva ... Nočeta še domov. Ne govorita. In zdi se, da lahko v tej tišini slišimo tiktakanje vseh ur v mestu ...

POGREBNIK: Zdaj zdaj bo.

STARKA: Bo, bo.

POGREBNIK: ...

STARKA: Bo ...

POGREBNIK: Ja ...

STARKA: ...

POGREBNIK: ...

STARKA: Saj imamo čas.

POGREBNIK: Res, ja.

STARKA: ...

POGREBNIK: Vsaj nekaj ...

STARKA: Kaj?

POGREBNIK: Imamo ...

STARKA: ... Ne razumem?

POGREBNIK: Pravim, da res. Da, čas res imamo ...

STARKA: Vsaj nekaj, vsaj čas, da imamo.

STARKA: Mhm ...

In spet tišina in spet tiktakanje ur. In takrat od nekje pride Nema punca, oblečena v pogrebno obleko. Obraz ji pokriva črna tančica. V roki ima šopek lilij. Njej nič ne manjka. Mogoče nekaj denarja. Najprej bi človek še pomislil, da ji je kdo umrl, ampak ni. To vemo. Ker danes ni bilo nobenega pogreba. Usekuje si nos v robec, vsake toliko pa se zazdi, kot da zadržuje jok ...

POGREBNIK: Ni še odprto ...

Nema punca: ...

STARKA: ... Je kaj narobe?

POGREBNIK: Ma, pustite njo ... brez veze.

(Poskuša preglasiti vehementno usekovanje Neme punce.) ... Prejšnji teden so me oropali ...

Kar na ulici ...

STARKA: ...

POGREBNIK: Vzeli so mi dva paketa robcev.

STARKA: Robce?

POGREBNIK: Robce, ja ...

STARKA: Pa zakaj glih robce?

POGREBNIK: ... A imate kdaj robce v žepih?

STARKA: Jaz? ... Ne, jaz ne jokam ...

POGREBNIK: No, vidite, zato so mi jih ukradli. Ker noben ne joka.

STARKA: Ne razumem ...

Nema punca se začne skozi jok smejeti. Gre za enega tistih smehov, pri katerih še vedno hlipaš, vsake toliko pa ti ponesreči uide smrkelj iz nosa. Ne veliko smrklja. Ravno toliko, da je neprijetno. Vse skupaj je nekoliko patetično in nekoliko simpatično. Kot je ponavadi s temi rečmi. Pogrebniški in Starka začuda, kot da ne slišita njenega smeha. Nema punca gleda Pogrebniška in Starko. Potem gleda le še Starko. Gleda jo, kot da ne bi bila tukaj, na tem pločniku, ob tej uri ... Ne, gleda jo, kot da bi bila nekje drugje, kot da bi ta Starka postala Starka iz njenega spomina.

Enkrat drugič, nekje drugje I.

Avtobusna postaja. Na postaji stoji Starka. Tista Starka, za katero se zdi, kot da je iz nekega spomina. Iz spomina, ki je nekoliko že izzvenel. Zdi se, kot da detajli niso več tako jasni. Do nje pristopi Mladenič, ki mu teče kri iz nosa.

MLADENIČ: Oprostite ... A imate kakšen robec?

Padel sem ...

STARKA: Nimam ...

MLADENIČ: Res bi ga rabil ...

STARKA: Vem, čisto zares nimam ...

MLADENIČ: Gospa, res vas lepo prosim ...

STARKA: Če bi imela, bi ga dala!

MLADENIČ: Tako kot vsi ... Hvala!

STARKA: ...

Mladenič odide. Starki gre na jok. Razgleda se naokoli in vidi, da ni okoli nje žive duše. Takrat iz žepa potegne robec in si hitro obriše solze ter robec pospravi nazaj v žep. Nato pa ji nekaj postane čudno. Naenkrat se zave, da ob njej stojita Nema punca in Pogrebnik. Da v resnici sploh ni stala na avtobusni postaji. In da Mladeniča s krvavim nosom sploh ni bilo. Nerodno ji je, saj ni prepričana, ali sta jo Pogrebnik in Nema punca videla brisati solze in ali sta videla, da pravzaprav ima robce, kljub temu da je to prej jasno zanikala. Mi pa vemo, da Pogrebnik zagotovo ni videl nič. Za Nemo punco pa po drugi strani ne moremo biti tako prepričani ...

PROLOG 1.1.

Skratka. Spet smo na ulici pred zaprtim lokalom. Pravzaprav smo bili ves čas tukaj, tako da niti ne moremo reči, da smo SPET tukaj. Nema punca je še vedno nema. Pogrebnik in Starka še vedno zabijata čas z nesmisli.

POGREBNIK: Točno zato so mi ukradli robce, ker noben kurc več ne joka ... Ker če jih kupiš, vsi vejo, da jokaš ... Prodajalec, ljudje v vrsti, ljudje, ki se sprehajajo med policami ... Vsi vejo. In če nočeš, da vsi vejo, da jokaš, jih pač nekemu ukradeš...

STARKA: ... Ampak jaz res ne jokam.

POGREBNIK: Vem ... Vem, vem ... Se spomnim, ko vam je umrla hčerka ... Ja, ja ... Ponoči se je peljala domov, da bi vas presenetila, ne? ... Pa je zaspala ne? ... In zletela v tisto izložbo zavarovalnice ... Ja ... Spomnim se, da niste

jokali. Najprej niste jokali, ko so jo po delih nosili ven iz avta, potem pa niste jokali niti, ko smo jo spuščali v luknjo. Seveda se spomnim, da takrat niste jokali, tudi potem, ko se je vrv strgala, tako da je krsta postrani padla v grob, tudi takrat niste jokali ...

STARKA: A ste lahko tiho!

POGREBNIK: Z mano je čisto enako. Če greste ponoči mimo moje hiše in vidite, da je luč ob štirih zjutraj še vedno prižgana, pa če slišite neko jamranje, bi lahko še pomislili, da sem to jaz. Ampak to nisem jaz, ker vsi vejo, da to ne morem biti jaz, ker jaz ne jokam ...

Nema punca si še kar usekuje nos v robec.

STARKA: (Pomigne na punco.) Ji je kdo umrl?

POGREBNIK: Zakaj?

STARKA: Mislija sem pač, ker je ... Oblečena je v črno, rože ima, joka ...

POGREBNIK: Ne, ne ... Ni. Včasih pride ... So takšni, ki se večkrat pridejo v miru zjokati.

STARKA: Mhm ...

POGREBNIK: ... A veste. Ponavadi sploh ne poznajo tega, ki je umrl.

STARKA: Pa jih ne našenejo?

POGREBNIK: Kakšne vdove včasih postrani gledajo, ker mislijo, da je od mrtvega ... a ne ... Mislijo, da je s tem, ki je umrl ... Prej, ko je bil še živ ... a ne ... Ampak nikoli nič ne rečejo. Če jokajo in če ti jokaš ... Pogreb ni oštarija. Pogreb plača eden za vse, v oštariji pa vsak zase ... Zato radi pridejo ... Ampak kurc. Pol pa pride tak dan, ko noben ne umre, in če noben ne umre, ni pogreba, in če ni pogreba, greš, za svoj denar, jokat v oštarijo ...

STARKA: ... A vam ...

POGREBNIK: ...

STARKA: Pač ... Če vam gre ...

POGREBNIK: ...

STARKA: Če vam gre večkrat na ...

POGREBNIK: Na?

STARKA: Sej veste, če vam gre na ...

POGREBNIK: Med pogrebi?

STARKA: Ja, če vam gre med pogrebi na ...

POGREBNIK: Na kurac?

STARKA: Kurac? Pa kako to mislite? ... Na jok. Če vam gre med pogrebi na jok, me zanima.

POGREBNIK: ... Tako, med nama ... Res sem hotel jokat, ko mi je umrla mama, ker na pogrebu te noben ne gleda postrani, če jokaš ... Saj pogreb je bil lep. Ampak šef je rekel: »Nobenega dopusta.« Je rekel, da če že pridem na pogreb, da je isti kurc, če še skopljem tisto luknjo ... Ampak pogreb je pa bil res tisto ... tisto, ko si rečeš ... tisto, ko greš čez pet let na nek drug pogreb, pa še vedno pridejo do tebe pa ti rečejo: »Ti, ampak tisti pogreb ...«

Po ulici pride Poštar. Pelje se na svojem kolesu in se ustavi ravno pred tem lokalom. Ustavi se in na vrata nalepi razglednico s sliko sončnega zahoda. Čez fotografijo leži napis »When you can't find the sunshine, be the sunshine« ... Nekaj trenutkov tišine. Nekaj trenutkov tišine, nato pa vidimo Nemo punco, ki gleda svet okoli sebe, kot da bi si ga želela zapomniti. Ko dobimo vtis, da si ga je že dodobra zapomnila, se zazdi, kot da je Nema punca ostala sama, in zazdi se, da se svet okoli nje spreminja. To, kar je bilo prej ulica, zdaj postaja vedno bolj podobno nekemu zatemnjenemu kletnemu lokalu. In nazadnje se zazdi, kot da tudi Neme punce ni več.

I.

Zatemnjen kletni lokal brez oken. Na steni televizija. Prižgana so opoldanska poročila. Miza za biljard zadaj na levi. Za šankom in za mizami osamljeni ljudje. Vsi oblečeni v delovne obleke in uniforme ... Dva delavca, Mladi in Stari, Uradnik ter Mehanik. Vse njihove obleke, uniforme in oprave so brezhibno čiste. Tako čiste, da bi človek lahko podvomil, da ti ljudje sploh delajo. Ampak človek tega ne pomisli. Človek se preveč ukvarja s svojimi pizdarijami ... Nihče ne govori ... Staremu, ki sedi za šankom, zazvoni telefon. Vzame ga iz žepa, in ko vidi, kdo kliče, zaslišimo tiho curljanje. Drugi v baru v tišini opazujejo. Iz njegovih hlač teče curek in preko njegovih brezhibno čistih delavskih škornjev

kaplja na tla. Vsi kadijo svoje cigarete in upirajo oči vanj.

STARI: (Se oglasi na telefon.) Srce, ne morem zdaj ... Vem, da sem obljubil, ampak ... Streho moramo dokončat ... Vem, vem ... Vem, že šest ur tukaj garam in preklinjam te idiote iz kadrovske ... Vem ... Vem, ampak če ne dokončam danes, potem jutri ne morejo delat naprej ... Oprosti, res ne morem zdaj ... Sredi dela sem ... te pokličem med malico.

NATAKAR: ...

STARI: ... Kaj?

NATAKAR: Si se uscal?

STARI: ...

NATAKAR: ...

STARI: A?

NATAKAR: Če si se uscal?

STARI: ...

NATAKAR: ...

STARI: Ne.

NATAKAR: Uscal si se.

STARI: ...

NATAKAR: ...

STARI: Nisem.

NATAKAR: Tam so vrata. (Stari vzame iz žepa denarnico. V njej le še en bankovec. Vzame ga in ponudi Natarju.) Ven!

MLADI: Saj sploh ni šlo po tleh. Po škornjih se je.

STARI: Po škornjih sem se ... Po novih škornjih.

Šele en teden jih imam in niso bili poceni ...

Ne moreš me zdaj zajeбат!

MLADI: Kaj bi dal za take čevlje ... Pogledaš človeka, pogledaš čevlje in vse je jasno ... Moji so preveč zjeban. Pogledaš čevlje, zjeban, pogledaš mene, ne zadosti zjeban ... In potem me kurci gledajo, ko hodim mimo njih po ulici. Ene take bi rabil ...

NATAKAR: Ven ...

STARI: (Iz denarnice jemlje fotografije za osebne dokumente.) Glej jo. Lepa je. A ni lepa?

NATAKAR: Lepa je ... Ven! ...

STARI: ... Počistil bom, vse bom počistil. Cel lokal bom počistil. (Spet pokaže na fotografijo.) ... Enkrat je rekla, da si od vsega najbolj želi, da bi

imela eno dolgo črno obleko. In da bi plesala ... In jaz sem rekel, da si bom najdel službo. In ona je verjela vame in tako vesela je bila ... Vsak mesec vpraša, če imava že zadosti. In jaz vsak mesec rečem, da skoraj ... Ne me zajebat! (*Ljudje v lokalu imajo solzne oči. Natakar strmi v Starega.*)

NATAKAR: ... Res jo imaš rad, a ne?

STARI: Res ...

NATAKAR: In ona ima tebe res rada, a ne?

STARI: Res ...

NATAKAR: Jebi ga zdaj ... (*Pomigne Mlademu, naj odpelje Starega ven.*)

STARI: (*Pade na kolena in joče. V stiski pobira prah z mize in si ga maže v bel kombinezon.*) Kaj naj ji rečem? ... Prezgodaj je ... Takoj bo vedela ...

MLADI: ... (*Zaskrbljeno gleda Starega.*)

STARI: Ne vem ... Morali smo popraviti en odsek v predmestju ... Čez noč je nek avto ... aaa ... je zletel v varovalno ograjo. Punca, ki je vozila, je zaspala ... Ona je ... v bistvu je ... že dva mesca ni bila v mestu in je želela presenetiti starša in je šla ponoči ... In je zaspala. Tri ... Ne, dve ulici od doma je zaspala in je zletela čez ograjo ... In zletela je v ... v pisarno neke zavarovalnice in mi smo zaprli cesto in smo šraufali ograjo in rešilci so šli v pisarno in so naložili gospo. In ko so jo peljali v avto, sem jo videl ... in bila je moja sošolka iz ... Ne! Ne! Bila je sestrična. Od tiste tete, ki ... se ne pogovarjamo ... in zato je šef rekel, da lahko grem prej domov ...

MLADI: ... (*Odkima.*) Po telefonu si rekel, da delaš streho ...

STARI: (*Spet začne pobirati prah in ga briše v kombinezon.*) ... Ja, na strehi ... Ja, ja ... Delali smo na strehi. Na strehi od te iste bajte, kjer delamo že od marca ... Kar naenkrat se je začelo šušljat ... Nek tip, da je ... Nek tip je ... Spodaj, da je nek tip ... stopil je pod kamion. Niso ga plačali že več mesec ... in da ugrabijo, da je zato ... Da ni bilo ponesreči ... In prišla je policija, sirene, mašine so se ustavile, zmeda, kričanje, in so nas spustili domov ... Kje si

najbolj umazan, če delaš na strehi ... Najbrž kolena? Kolena pa komolci, pa ...
MLADI: (*V solzah.*) ... Greva.
MLADI si oprta Starega čez ramo in ga nese proti izhodu. Nekaj trenutkov tišine. Nekaj trenutkov tišine, ki pa jih nazadnje preglaši televizor na steni.
TELEVIZOR: ... Vedno več mladih se odloča za življenje v tujini. Letalske družbe ne morejo zagotoviti dovolj poletov in tako so pred letališči že več dni kolone ljudi, ki čakajo na svojo vozovnico. Pravijo, da priljubljenih destinacij ni. Kupcem je pomembno samo, da je več kot tristo kilometrov stran.

MEHANIK: Sošolec iz srednje šole je šel že davno. Ko še ni bilo kolon.

URADNIK: Ja ... Tukaj še noben ni prišel do hiše z bazenom. Ali pa do jadrnice, ali pa do vikenda v hribih. Noben tukaj še ni prišel do služabnikov, ki bi mu delali lososov karpačo na maslu iz belih tartufov za zajtrk. Noben nima koščka parcele na luni ... Še noben ni prišel na naslovnico časopisa ...

MEHANIK: (*Iz žepa vzame tablete in jih poje.*) ... Kaj je ... Karpačo?

URADNIK: Nimam pojma ...

MEHANIK: ...

URADNIK: Kam pa je šel?

MEHANIK: Kdo?

URADNIK: Sošolec.

MEHANIK: Nikoli ni povedal ...

Enkrat drugič, nekje drugje II.

Pošta. Uslužbenka na okencu šteje denar. Vstopi umazan moški v strgani zimski jakni in usnjeni pilotski kapi. V rokah ima polno vrečk, v katere nabira, kar najde uporabnega po ulicah.

USLUŽBENKA: Ja?

TIP: Jaz se opravičujem, ampak ... vzel bom eno znamko ...

USLUŽBENKA: ... 20 centov.

TIP: Veste ... Jaz ... Zelo mi je žal, ampak prišel sem ... prišel sem vas oropat ...

USLUŽBENKA: A ... Prav. (*Meče denar na kupe.*)

TIP: ... Zakaj denar? Ne denar! Eno znamko ...

USLUŽBENKA: Gospod ... Ne moram vam dat samo znamke. Ne bodo mi verjeli, da ste me oropali za eno znamko. Rekli bodo, da sem jo ukradla ... Lahko vam jaz posodim teh 20 centov ...

TIP: Nočem denarja. Prosim, to je rop!

USLUŽBENKA: To ni rop. Če je rop, vzamejo ves denar, začnejo streljat v zrak ali pa razbijat po sobi. Ostale stranke se ustrašijo, poskrijejo se po kotih sobe, zlezejo pod mize. Vsi mižijo ... vsi mižijo, samo da bi zbežali od te slike tukaj. Ropar pa še kar razbija in preklinja in tolče. In od mene je odvisno, kako se bo stvar razpletla. Če se uprem, lahko začnejo povsod letet metki. Lahko da bo cela poslovalnica postala ena velika luža krvi, na tleh pa ljudje, kopice ljudi. Če pa jim napolnim vreče z denarjem, ima firma minus ... Za odločitev gre. In takrat ni nihče moj šef.

TIP: (*Začne razbijati. Najprej nesigurno, nerodno. Kasneje vedno bolj živeto.*) A tako? Tako, a ne?

USLUŽBENKA: Hitreje, bolj odrezavi gibi ... Ne! Ves čas me moraš gledat. Ne razbijaš kar tako pač. Razbijaš, da bi me prestrašil. Tako ja! Vrzi to ob tla! Ja! Ob tla! Zabriši po tleh, kot da ti je mamo ubila. Vpij, pizda! Deri se, kot da si otrok, ki so mu vzeli sladoled! Ja! Vzeli so ti, kar ti pripada! In zdaj ... Zdaj začneš govorit!

TIP: ...

USLUŽBENKA: »To je rop, pizda ti materina!«

TIP: To je rop! Pizda materina, to je kurčev rop.

USLUŽBENKA: Ja!

TIP: Daj mi denar. A me slišiš! Daj mi ves ta jebeni denar! To je moj denar! Ta denar je moj, pizda! (*Uslužbenka mu da denar iz blagajne.*) Pa še eno znamko, prosim.

USLUŽBENKA: Brez »prosim«, pizda! Zahtevaj, da ti dam to znamko! Daj mi znamko, prasica, mi reci! Reci!

TIP: Pa še eno znamko, pizda ti materina! A me slišiš! Daj mi jebeno znamko! (*Gospa mu da znamko. Tip vzame iz žepa kuverto in nanjo*

nalepi znamko ter jo odda Uslužbenki. Odiide, denar pa pusti na pultu. Uslužbenka ponosno gleda za njim.)

USLUŽBENKA: (*Drži kuverto. Odpre jo in pogleda vanjo. Notri le kos papirja. Bere.*) Mama! Oprosti, ker se ti toliko časa nisem javil, imel sem veliko dela. Na tej strani sveta je vse v najlepšem redu. Dobil sem službo. Pravo službo! Tako z rednim delovnikom in plačo. Svet je tako lep, ko človek živi to, kar je vedno hotel. Vem, da sem ti že večkrat obljubil, da ti pošljem kakšno fotografijo, ampak enostavno nimam časa. Saj se nisem preveč spremenil. Malo krajše lase imam in malo novejše, lepše zlikane srajce. Kako ste vi? Pogrešam vas! ... (*Uslužbenka pospravi pismo v kuverto in jo zapre. Začne pospravljati denar s pulta in nazadnje seže v žep po denarnico. Iz nje vzame 20 centov in jih vrže v blagajno.*)

Nema punca se vrne po pilotsko kapo. Pojavi se in vzame pilotsko kapo in nato ... nato spet izgine. Mladenič, Ona in On so sprva nekoliko zmedeni, nato nadaljujejo pogovor. Zdi se jim, kot da se je nekaj zgodilo ... kot da jih je nekaj prekinilo pri prejšnjem pogovoru, pa ne vedo, kaj ... Nato pozabijo na vse skupaj in nadaljujejo ...

I.I.

In spet smo v zatemnjenem kletnem lokalu.

MEHANIK: Ko ga jebe ...

URADNIK: Koga?

MEHANIK: Sošolca ... Nikoli mi ni nič napisal ...

URADNIK: Nima časa, če pa skrbi za hišo.

Z bazenom.

MEHANIK: ...

URADNIK: ... Jaz sem zadovoljen s tem, kar imam ... Res ... Prav v redu je ... Na primer enkrat sem vprašal za povišico, pa so me naglani in od takrat naprej sem zadovoljen ... Ker če spreminjaš stvari, jih lahko vedno spremeniš tudi na slabše.

MEHANIK: ...

URADNIK: ...
 MEHANIK: Všeč mi je tvoja aktovka ...
 URADNIK: Hvala ...
 MEHANIK: ...
 URADNIK: Tvoj kombinezon je tudi okej.
 MEHANIK: Ja?
 URADNIK: Mhm ...
 MEHANIK: ...
 URADNIK: ...
 MEHANIK: A menjaš?
 URADNIK: Aktovko?
 MEHANIK: Ja, recimo do jutri.
 URADNIK: ...
 MEHANIK: ...
 URADNIK: Okej ... (*Mu da aktovko. Mehanik se sleče in mu da kombinezon.*) Notri imaš neke papirje in dva kulija. Papirjev je ogromno, da zgleda zares. Večinoma stari računi. Če te kdo kaj vpraša, reci, da je poslovna skrivnost.
 MEHANIK: (*Drži aktovko v roki. Počuti se dobro.*) ... Ni slabo ... (*Uradnik se začne oblačiti v kombinezon.*) Zadruga pride spredaj. V žepu imaš šraufenciger in dva francoza. Če hočeš bit prepričljiv, reci raje rorcange namesto francoz.
 URADNIK: ...
 MEHANIK: ...
 NATAKAR: Kako se vama zdi tukaj? ... A kaj manjka? ... Kakšen program? Petje, stand up ... Če bi bil recimo tukaj pri biljardni mizi oder ...
 URADNIK: Predstavljal si. Kitara, kontrabas, zadaj bobni. Spredaj pevka v svetleči rdeči obleki. Odkrita ramena. Globok hrbtni izrez. Poje o enem fantu. Par let je starejši od nje ... tri ... tri leta in dva mesca ... Obljubil je, da bosta spizdila od tukaj. Kupila naj bi majhno jadrnico. Našla sta že eno staro, šestmetrsko. Zeleno, s tremi rdečimi črtami. Ponoči naj bi sidrala po zahodni obali in iskala plac, kamor luna najlepše sveti ... Decembra je govoril, da gresta drug teden, januarja je govoril drug mesec, februarja je govoril kmalu ... Ampak nista šla. Tip nikoli ni upal it iz mesta, ker se je bal, da ne bo več dobil drugega parkinga.

Oba sta še vedno tukaj. Vsak zase. In ko se srečata, ga ne pozna ... Tudi on se ne pozna. Imel je okej položaj na ministrstvu ... Osem ur fasciklov, map, vlog, pritožb in možnost za napredovanje. Dosegel pa ni nič razen limita na banki. Zdaj se pa skriva v enem takem placu.
 MEHANIK: Ali pa ... Ali pa: kitara, kontrabas, zadaj bobni. Spredaj pevka v svetleči rdeči obleki. Odkrita ramena, globok hrbtni izrez ... Ampak njen fant je bil mlajši od nje ... Kakšnih devet mescev ... Vse je bilo okej, zelo okej. Ampak ona je res rasla. Vsak dan jo je spoznal na novo ... In enkrat je več ni spoznal. In potem je ona enkrat šla in on, on je ostal ... Eno leto je samo spal in delal. Pripravnik pri mehaniku ... Malo zaradi denarja, malo zato, da zleđa časa razmišljat ... Potem pa ... prvi epileptični napad. Enkrat se je samo sesedel in dve minuti so se mu oči obračale nazaj. Ko se je zbrihal, je zagledal svojega paničnega sodelavca, ki ni vedel, kaj naj naredi. Ta prvi napad je bil ... Kar zmanjkalo me je sredi stavka ... aaa ... On ... on je ... Ravno je nekaj govoril o tej svoji puncici, ko ga je sredi stavka zmanjkalo ... Kot da sploh ne bi obstajal. Potem pol leta nič. Potem pa spet. In spet. Vedno več napadov, dela vedno manj. Nazadnje je dobival samo še napade. In zdaj luta po mestu in nabira ogorke čikov ... In ona je tudi tukaj. Po mojem ...
 URADNIK: ...
 MEHANIK: ...
 URADNIK: ... Napade imaš še vedno?
 MEHANIK: ... Dobil sem tablete ...
 URADNIK: ...
 NATAKAR: Ali pa mlad moški. Nobenega benda. Nobene pevke. Samo moški. Nag mlad moški v novih škornjih. Nag mlad moški, ki nima več kam ... ki pač ne more živet svojega življenja. Tako! Tak, ki mora že od rojstva živet tuja življenja. In ne samo to, mlad moški, ki mora živet tuja življenja in bi bil pripravljen naredit vse, da se ne bi rabil soočit s svojim lastnim.

S samim sabo. Ne poje, ne pravi vicev. On pleše. Samo ples. Tak, ki ga lahko vsak razume. In on se ne utruji. Gostje se menjajo, on pa pleše in pleše. In ko se lokal zapre, on ostane in pleše in pleše in zjutraj se lokal spet odpre in on še kar pleše ...
 MEHANIK: ...
 URADNIK: ...
 NATAKAR: ...
Na stopnicah se zasliši korake. Po stopnicah prikoraka Mladi, v rokah nosi delavske čevlje Starega. Krvav kombinezon ima.
 NATAKAR: Si dobro?
 MLADI: ... Mhm ...
 NATAKAR: Sleci se.
 MLADI: ...
 NATAKAR: Da mi ne posvinjaš lokala.
 MLADI: ...
 NATAKAR: Plesal boš.
 MLADI: Jaz?
 NATAKAR: Pogledam čevlje, pogledam tebe in vse mi je jasno. Plesal boš.
 MLADI: ...
 NATAKAR: ...
 MLADI: ...
Dolgo razmišlja, nato se sleče in si obuje škornje. Iz zvočnikov se zasliši glasna glasba. Mladi začne plesati. Natakakar izpod pulta vzame bič in začne udarjati po plešočem. Spodbuja ga, da pleše hitreje in izvaja razne trike. Uradnik in mehanik ploskata. Mladi pleše vedno bolj divje. Zadihan je. Nazadnje se mladi zgrudi po tleh. Uradnik in mehanik navdušeno ploskata. Natakakar nastavi klobuk za prispevke. Ko pobere prispevke, gre do Mladega in mu sname čevlje.
 NATAKAR: (*Pogleda uradnika.*) Obuj škornje. Spet se pojavi Nema punca. Usede se in gleda v televizor na steni ... Nato se zazdi, kot da se ji je nekaj utrnilo. Kot da se je nečesa ustrašila. Ne na tisti način, ko gre za življenje in smrt. Ne, zdi se, kot da se neje spomnila, da se mora v tem trenutku zgoditi nekaj drugega. In kot da njeno mesto ni tu, za tem televizorjem.

Prvi intermezzo

Starejša gospa in gospod v stanovanju. Sedita pred televizorjem. Nemo in brezizrazno gledata v ekran in jesta bučna semena. Na televiziji neka komična nadaljevanka z ogromno nasnetega smeha. Ne smejita se. Presedata se po fotelju in zobata semenke. Na programu je premor za reklame. Gospod vstane in gre napolnit skledo s semenkami. Ob tem ne spusti pogleda s televizije. Usede se nazaj in nadaljevanka se nadaljuje. Iz televizije smeh, oba gledata v ekran in tiho zobata semenke. Še vedno se ne smejita. Konec oddaje. Odjavna špica. Gospa iz žepa potegne zobotrebec in si trebi zobe. Ob trebljenju zob se ji zaleti in čez prostor zakašlja nekaj luščin semenk. Oba se nasmehmeta. In ju ni več. Nasmehmeta se in izgineta.

II.

V praznem lokalu sedi zanemarjena Stara ženska. Kljub vsesplošni zanemarjenosti pa ima oblečeno dolgo elegantno obleko črne barve. Za pultom mlada Natakakrica popravlja odtok. Ta natakakrica ... Če bi imela ta natakakrica sestro dvojčico, bi bila to verjetno ... No, mogoče si samo domišljamo ... mogoče so si pač mlade punce v tem svetu vse tako podobne ... Ampak če bi bila ta natakakrica oblečena za na pogreb. Če bi bila oblečena za na pogreb in če bi malo manj govorila ... potem bi se nam zdela, kot da jo od nekje poznamo.
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: ...
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: Pardon ... Nekaj vas moram vprašat ...
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: Čisto tako ... Zanima me pač ...
 NATAKARICA: Ja?
 STARA ŽENSKA: ... A pogosto pridem sem?
 NATAKARICA: A?
 STARA ŽENSKA: Če sem pogosto pri vas?

NATAKARICA: ... Ne.
 STARA ŽENSKA: ... Aha ...
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: Ampak ... sem pa ... sem pa že bila tukaj?
 NATAKARICA: ... Ne.
 STARA ŽENSKA: Aha ... Sem kaj naročila?
 NATAKARICA: ... Ne.
 STARA ŽENSKA: Dobro. Bom počakala druge.
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: ... Saj bodo kmalu?
 NATAKARICA: Kaj? ...
 STARA ŽENSKA: Če kmalu pridejo? ...
 NATAKARICA: Ne vem ...
 STARA ŽENSKA: Aha ...
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: Nekaj bi vprašala ...
 NATAKARICA: Ja?
 STARA ŽENSKA: ... Ja.
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: ...
 NATAKARICA: Kaj?
 STARA ŽENSKA: Kaj?
 NATAKARICA: ... Nekaj ste hoteli vprašat.
 STARA ŽENSKA: (Se smeje.) ... Aha ...
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: Pardon ... Kako dolgo pa jaz že čakam?
 NATAKARICA: Kar že ...
 STARA ŽENSKA: Eno uro?
 NATAKARICA: ... Ene štiri ...
 STARA ŽENSKA: Aha ... Saj bodo prišli. Vsako leto pridejo ... Nič se ne vidimo, veste ... Potem pa se tako nekje pač dobimo ... Da se ne pozabimo ...
 NATAKARICA: ... Lepo.
 STARA ŽENSKA: Da še malo uživamo, dokler traja ...
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: ... Veste, včasih je bilo vse zelo drugače. Skoraj vsak dan je bilo drugače. Še preveč drugače. Tako drugače, da se človek sploh ni mogel navaditi. Potem pa je vse postajalo zmerom bolj podobno. Vsak dan po

malem, tako da sploh nisi opazil. In zdaj se zdi, da nikoli več ne bo zelo drugače.
 NATAKARICA: Kaj pa najbolj pogrešate?
 STARA ŽENSKA: ...
 NATAKARICA: Kaj se vam zdi, da bi moglo bit drugače?
 STARA ŽENSKA: ...
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: Aha ...
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: Sem že ...
 NATAKARICA: Par ur.
 STARA ŽENSKA: Aha ...
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: ... Lahko bi bilo drugače. Ampak če ne veš, kam hočeš, težko prideš tja ... In včasih je tudi lažje ... Ja, lažje je ... Ker če ne veš, kam hočeš priti, se tudi izgubiti ne moreš ... In potem gre vse skupaj pač kar samo od sebe ...
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: Plesala bi.
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: Imate juke-box?
 NATAKARICA: Imamo.
 STARA ŽENSKA: Valček bi plesala.
 NATAKARICA: Katerega?
 STARA ŽENSKA: ... Valček. Moj valček ...
 NATAKARICA: Kako pa je naslov?
 STARA ŽENSKA: Valček je ... Naslov, naslov ... Tisti valček, no, vsako leto zaplešemo na istega. In potem me vedno on prosi za ples in jaz vedno rečem: Ja. Gledajo naju, kako pleševa. Kako vsemu navkljub midva pleševa. In meni je malo nerodno, ker se vse vrtili okoli mene. Saj malo mi je všeč, da se en dan v letu vrtili okoli mene, ampak vedno mi je tudi malo nerodno ... In potem še naprej plešemo. In plešemo celo noč. In prav vsi so tukaj. In prišli bodo, dokler bomo živi, in tudi plesali bodo. Saj bodo tudi danes prišli, brez skrbi.
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: ...
 NATAKARICA: ...

STARA ŽENSKA: Sem že dolgo tukaj?
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: Gospa?
 NATAKARICA: Ne, ne. Niste dolgo ... (Iz vitrine na šanku vzame kos torte, nanj postavi svečko in poda kos torte Stari gospe). To je za vas ...
 STARA ŽENSKA: Aha ...
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: Hvala.
 NATAKARICA: ...
 STARA ŽENSKA: Najlepša hvala. Zdaj pa grem ...
 NATAKARICA: Kaj pa torta?
 STARA ŽENSKA: Najlepša hvala, res, ampak skrajni čas je že, da grem ...
Stara ženska odide. Glasba iz radia razbija tišino. Natarica se usede za šank in si privoščiti kos torte. Nato začne pospravljati mize. Briše kozarce in prešteva denar. Nazadnje pobriše še pult in odide. Zdaj izgleda tukaj prav otožno, kot je po navadi z lokali, ko se zapirajo. Ta pa je še posebej žalosten. Niti ure nima na steni, da bi tiktakala v tišino noči. Nato se zasliši hrup. Židovi lokala se začnejo razmikati. Izza njih pokuka žarek tople svetlobe. Zasliši se živa glasba. Odpre se nam pogled na veliko plesno dvorano. V ozadju je ansambel: kontrabas, bobni, kitara, trobenta, saksofon. Pred njimi pevka v dolgi rdeči obleki z globokim hrbtnim izrezom. Pred ansamblom ogromno starih ljudi, ki razposajeno plešejo. Noben ne šteje manj kot osemdeset ali vsaj petinsedemdeset. Noben razen natarice ... med vsemi temi starci je edina, ki ima pred sabo še kaj življenja ... Čeprav ne ... to ne more biti ona. To ne more biti Natarica, ki je nekaj trenutkov nazaj zapustila lokal. To je vendar Nema punca v svoji pogrebni obleki. Edina je, ki ne pleše. Izgleda kot ena tistih gostov lokala, ki so se na plesu znašli ponesreči. Stoji ob strani in opazuje starce. Opazuje starce, ki poskakujejo po prostoru, opletajo s kolki, nekaj pa jih po tleh išče svoje proteze. Med njimi je tudi Stara ženska. To je zagotovo. Ta starka je zagotovo taista starka, ki je bila pred nekaj trenutki edini gost v tem lokalu. V svoji elegantni črni obleki pleše s starejšim delavcem. S tistim istim delavcem, ki pravzaprav ni

zares delavec. S tistim delavcem, ki se je v prvem prizoru skrival v lokalu v delavski uniformi, ker ljubezni svojega življenja ni mogel priznati, da ne dela. In vse to je šlo čisto v redu, dokler se ni nekega dne uscal v hlače ... In zdi se, kot da se ta delavec in ta stara ženska, ki je bila nekaj trenutkov prej v tem lokalu edina gostja, poznata. Izgleda, kot da se imata rada ... A pozabimo zdaj na njiju. Ne plešeta sama. Z njima pleše še ogromna gruča starih ljudi. Ne prerekajo se, ne poljubljajo se, nič jih ne boli, samo zabavajo se. Bend zaigra valček.

Drugi intermezzo

Starejša gospa in gospod v stanovanju. Sedita na zofi. Pred njima kupček kart. Gospa sedi in o nečem burno premišljuje. Nazadnje smrtno resno izusti.

GOSPA: Kako veš, katerega spola je riba v vodi ...
 GOSPOD: Ne vem ...

GOSPA: Natrosiš ji hrano v akvarij in jo gledaš. Če je pojedel, je možki, če je pojedla, je pa ženska ... (Oba sta tiho. Gospa nekaj časa še sedi in premišljuje. Nato od nekje vzame diktafon. Posname se. Spet brez reakcije.)
 Kako veš, katerega spola je riba, ki plava v akvariju ... Ja, hrano ji natrosiš in jo gledaš ... Ker če je hrano pojedel, je samček, če je pojedla, je pa samička ... (Ugasne diktafon in ga odloži. Nekaj časa v tišini sedi v fotelju, nato vzame diktafon in predvaja posnetek.)

DIKTAFON: Kako veš, katerega spola je riba, ki plava v akvariju ... Ja, hrano ji natrosiš in jo gledaš ... Ker če je hrano pojedel, je samček, če je pojedla, je pa samička ... (Oba se na ves glas krohotata.)

GOSPOD: Haha. Če je pojedel, hahaha, če pa je pojedla, pa je samička ...

In ponovno se pojavi Nema punca v pogrebni obleki. To nas zdaj sploh ne preseneča več. Kako se ne naveliča ... Pojavi se in stopi do diktafona ter še enkrat predvaja vic. Ni ji smešno. Odloži diktafon in odide.

III.

In spet smo v lokalu. Molk. Dolgčas. Za šankom par srednjih let, oblečen v pelerine. Zdi se, kot da se bo vsak čas nekaj zgodilo. Nekaj velikega. Mogoče ne čisto takoj. Ampak kmalu. Ona in On pa molčita ... Kljub temu pa v vsej tej tišini nekaj slišimo. Slišimo neki hrup. Neki hrup, ki prihaja od nekje tam zunaj. Najprej po tihem, tako po tihem, da se ga trudimo odmisлити, potem pa postaja vse glasnejši, dokler na koncu to ni več mogoče. Kot neko zavijanje vetra. Ja, kot tuljenje orkanskega vetra, ki biča po fasadah tega lokala. In to tuljenje lahko v resnici razloži, zakaj sta Ona in On oblečena v pelerine. Pripravlja se nevihta. Orkan, kot ga še ni bilo. Ljudje so že pred tedni bežali iz mesta in zna biti, da razen teh dveh, ki sta se skrila v ta lokal, ni zunaj prav nikogar več ... Čudno pa je to, da sta kljub temu tuljenju vetra ... kljub temu hrumenju tako brezbrizna.

ON: Koliko rečeš?

ONA: Deset minut.

ON: Jaz rečem dvanajst.

ONA: ...

ON: ...

ONA: Daj mi en čik.

ON: Fak.

ONA: Kaj?

ON: Doma sem jih pustil.

ONA: Mhm ...

ON: A jih grem iskat?

ONA: ...

ON: Še dvanajst minut ... deset minut do doma pa nazaj, pa dve minuti za čik.

ONA: Raje povej kaj ...

ON: ...

ONA: Kako zgodbo. Kratko, zabavno.

ON: Okej ...

ONA: ...

ON: Nobene se ne spomnim. Daj ti.

ONA: ... Je bil enkrat ... včasih ... Pred časi je ...

Pred davnimi časi je bil in ... pač bil je in je ... in je imel ... imel je sedem ... Ne ... moral je ... Bil je včasih in je moral ...

ON: ...

ONA: Dajva rajе kak vic.

ON: ...

ONA: ...

ON: ...

ONA: Nič nimam ...

ON: To je dobro.

ONA: ...

ON: Dobre zgodbe, slabo življenje, pravijo.

ONA: Kako slabo mora pa bit? ... Da je slabo?

ON: ...

ONA: ...

ON: Po mojem sploh ne gre za to, kako slabo je.

Po mojem najslabše sploh ni takrat, ko je res slabo. Najslabše je, ko je tako nekje vmes.

ONA: Ko se zdi, da sej nekako pa gre, ampak ves

čas veš, da gre lahko kadar koli vse v kurac.

Ti si pa prepričan, da ne bi prenesel, če bi bilo malo slabše. Tisti, ki jim je zares slabo, so lahko srečni. Ko je res v kurcu, se sploh ne sekiraš, če bo še malo slabše.

Vstopi Mladenič. Oblečen ima siv suknjič, lase počesane nazaj. Najprej trenutek tišine, potem ...

MLADENIČ: Kaj bomo?

ONA: Nič.

MLADENIČ: Nekaj moramo ... Kaj bomo?

ON: ...

MLADENIČ: To ni v redu. To res ni v redu ... Gremo

... Gremo nekam, ker ... To bo vse razfukal.

ON: Nimaš kaj ...

MLADENIČ: Jaz nočem umret. Pravijo, da noben več ne pride nazaj. Da ko enkrat umreš, si kar tam ... za vedno ... Kako ne prideš več nazaj?

Kam pa greš, pizda?

ON: Zakaj bi pa hotel nazaj sem?

MLADENIČ: ...

ON: Zakaj bi kdo hotel nazaj sem ...

MLADENIČ: Lahko da je tam še bolj v kurcu.

Tukaj vsaj vem, kaj vse bi moralo bit drugače.

Po vseh teh letih sem končno vsaj približno ugotovil, kaj vse je tukaj v kurcu in kaj bi moralo bit drugače.

ONA: (*Mladeniču.*) A je to to?

ON: Kaj?

ONA: A je to »srednje slabo«? (*Oba pogledata Mladeniča.*)

ON: Pomisli, stari. Po poročilih bomo. Po celem svetu bodo gledali, kako nas razmetava po zraku. Povsod komolci, povsod kolena, pol en kader enega drevesa, kako ga izruva. Pol hiše v zraku, avti, prikolice, semaforji ... pa spet kader nate ... Cel svet bo vedel zate.

ONA: Daj, pridi, pa povej kaj.

MLADENIČ: Kaj?

ONA: Kar koli.

ON: ...

ONA: A si zaljubljen?

MLADENIČ: Ja ...

ONA: No?

MLADENIČ: Pred ene tremi leti sem spoznal eno punco in bila sva zaročena. Hotela sva zgradit hišo z bazenom. No, vsaj z bazenčkom ... ampak dva tedna pred poroko ...

ON: Je umrla?

MLADENIČ: Ne.

ON: Pobegnila z drugim!

MLADENIČ: Prstan je zgubil.

ONA: In si jo pustil?

MLADENIČ: Skupaj sva živela še eno leto.

Šparala za novega. Vsak v svoji sobi, vsak s svojo kopalnico, tako, kot se za dva človeka, ki nista poročena, spodobi.

ON: In kaj je bilo potem?

MLADENIČ: Nič. Zdaj je prišlo vse to in

našparala sva glih za eno avionsko karto. In sva se odločila, da naj vsaj eden gre. In je šla.

ONA: Ti je ukradla?

MLADENIČ: Žrebala sva.

ON: In ti si zgubil.

MLADENIČ: ... Zmagal sem ... Ampak ko sem enkrat stal na blagajni s tisto karto v roki, sem se premislil.

ONA: ... Pa imaš kako grozno zgodbo? Ampak res grozno?

MLADENIČ: No ... mmm ... Prejšnji teden sem

povožil srno ...

ONA: Ja?

MLADENIČ: Ja.

ON: ...

MLADENIČ: ...

ON: In?

MLADENIČ: Avtu ni bilo nič, luč se je razbila, drugače vse okej. Ampak tej srni sem polomil nogo. In ni mogla zbežat pred nevihto ... In zdaj sem jo zaprl v zaklonišče. Hotel sem bit tam z njo, ampak se boji ... Zato sem jo pustil samo. Samo da gre tole mimo, pa jo bom izpustil.

ONA: ...

MLADENIČ: ...

ON: Imaš še kakšno?

MLADENIČ: ...

ON: ...

ONA: ...

MLADENIČ: Nobene druge se ne spomnim.

ON: Prava srednja žalost.

Liki nemo obsedijo. Zunaj se zasliši hrup nevihte. Veter buta v fasade. Zasliši se, kako se prevračajo kante za smeti, nato prometni znaki, nazadnje še drevesa. Liki še naprej nemo sedijo. Sami trije sedijo v tem zaprašenem lokalu. Ona in On, mirna, Mladenič nervozen. Vsi drugi prebivalci so pobegnili iz mesta. Najverjetneje prav vsi razen teh treh, ki tu nemo sedijo. Nebo povsem potemni in veter neusmiljeno biča fasade. Vrata in okna šklepetajo. Nato začnejo okna drugo za drugim pokati. Liki še kar nemo obsedijo. Zasliši se škripanje v strehi. Liki pogledujejo proti nebu, še vedno so nemi. Naenkrat se streha odlepi od hiše in like posrka iz lokala. Pohištvo sprva pleše valček po lokalu, nazadnje tudi najtežje omare in šank poletijo ven. Nato se vse pomiri. Nebo spet posvetli. Tišina. Skozi odprtino, kjer so bila nekoč vrata, vstopi Ona, kmalu za njo še On. Usedeta se na isto mesto kot prej. Tišina.

ON: ...

ONA: ... Kakšen ti je bil?

ON: Tisti s srno? ... Nervozen, ampak v redu.

ONA: Umrl je ... Videla sem, kako ga je spodnesel avto. Zeleni renault.

ON: ... Še dobro, da niso prišli s televizije.

ONA: A je bil on prijatelj?

ON: Moj?

ONA: Recimo ...

ON: Mislim, da je bil ...

ONA: Jaz tudi mislim, da je bil, ja ...

ON: In?

ONA: Umrl je. Celo mesto je ušlo. Najin prijatelj pa je umrl zaradi zelenega renaulta.

ON: In srna ...

ONA: ...

ON: (*Se razveseli.*) Preživela sva jebeni orkan, najin prijatelj, ki je želel v življenju samo to, da bi rešil življenje kurčevi srni, je pa umrl. In tudi srna bo umrla. Počasi. Od lakote, od žeje ...

ONA: ... Imava jo!

ON: ...

ONA: Končno imava eno jebeno zgodbo ...

ON: ...

ONA: ...

ON: ...

ONA: ... Jaz jo bom prva povedala!

ON: ... Prav ...

ONA: ...

ON: ...

ONA: ...

ON: ...

Lika nepremično in v tišini sedita. Dnevi gredo mimo, tedni gredo mimo, leta minevajo. Raste brada, lasje postajajo sivi, gube nastajajo. Dihanje je vedno bolj hropeče. Nihče ne pride. Ampak nekaj na njenem obrazu pravi, da sta srečna.

Tretji intermezzo

Starejša gospa in gospod v stanovanju. Zlagata hišo iz kart. Gospa si poje neko popevko še iz svojih časov. Zlaganje jima gre dobro, kot da bi to že počela. Pri koncu sta že. V nervozi, če jima bo uspelo, Gospod večkrat vstane iz fotelja, da se nadiha in pomiri. Z lahkoto jima uspe. Zadovoljno gledata v svoj kupček kart, nato se razgledata po prostoru, kot da bi preverila, ali ju kdo opazuje. Tedaj Gospa zaigra, da si je ponesreči podrla hišo

iz kart. Gospod zaigrano zavzdihne. Pobere karte in jih začne ponovno zlagati.

IV.

Stranišče nekega bara. Tišina. Vstopi mlado dekle, se postavi pred ogledalo in se gleda. Nasmihava se in se opazuje. Začne nerodno plesati in se opazuje. Njen odsev ji poskuša slediti, ampak ni videti navdušen. Nehata. Najprej mlada punca, potem še njen odsev. In spet tišina. Zdi se, da takšne tišine, kot je v tem stranišču, ni nikjer drugje v mestu. Zdi se kot, da si v tem stranišču res popolnoma sam in da si lahko to, kar res si. Ampak ta punca ni sama. V tem stranišču v kotu sobe, čisto pri stropu na steni, počiva muha. Vse, kar ta muha pozna, je to malo stranišče. Ta muha pozna ljudi. Ne tiste ljudi, kot jih poznamo jaz in vi. Ne ... Ta muha pozna tiste ljudi, ki prihajajo v to stranišče, kjer so ljudje res to, kar so. Pozna ljudi, kot so ta mlada punca in njen odsev.

MLADA IZ OGLEDALA: Okej ... V parku si. Na klopi.

Mimo tebe hodijo upokojenci, revni so videti.

K tebi pride starejša gospa. Lepo oblečena.

Ravno je s plesa ...

MLADA: Zakriva mi sonce in zato ji rečem, naj se umakne. Umakne se ... Vprašam jo, kje živi.

Reče, da v neki nonstop kinodvorani

v predmestju. Reče, da ne more spat več kot

18 ur in da še ni našla filma, ki bi trajal

preostalih šest. In potem me vpraša, če bi

plesala. Primem jo za roko, drugo roko pa ji

dam na hrbet.

MLADA IZ OGLEDALA: Ja. Ja ... To, bravo ...

Plešeta. Plešeta v parku na sončen dan. Kaj je lepšega ... In? In kaj je potem?

MLADA: Pleševa. In pleševa. In pleševa in kar še pleševa ... Vsak čas bo moralo it nekaj narobe.

Vedno, ko čutim, da bo šlo nekaj narobe, hitro

naredim nekaj narobe zanalasč. Ampak ...

tokrat res ne vem. Ne upam je pohodit, ker

ne vem, če ima zavarovanje ... Nekaj časa

razmišljam, gospa pa se začne sušit. Vsi okoli

gledajo. Vsi hodijo proti meni. Vsi mečejo kamne. Kamni me začnejo zasuvat. In me zasujejo. In gledam proti soncu, ampak vidim samo še temo. Vidim samo še ...

MLADA IZ OGLEDALA: Stop! Stop, sem rekla!

Dajva kaj lažjega ... Doma si. V kopalnem plašču. Spočita si ... In zazvoni telefon ...

MLADA: Jaz se javim ... Javim se ... Zberem pogum in se oglasim. In na drugi strani je nek globok glas. Prekajen. Vprašam, kdo je, in glas reče,

da ga ne poznam ... Vprašam, zakaj me kliče, in

reče, da ne more spat. Dobro ... Jaz tudi ne ...

Zakaj je poklical mene, vprašam, in reče, da gre

kar po imeniku ... Vpraša me, koliko prijateljev

imam ... In sem tiho ... In vpraša, če sploh imam

prijatelje ... In sem tiho ... Odložim, grem

v kuhinjo po vrv in ...

MLADA IZ OGLEDALA: Ne, ne greš ... Tudi prekinila nisi ... Vpraša te, če imaš prijatelje, in

ti rečeš?

MLADA: Tiho sem ... Potem pa ga vprašam, če kaj

bere ... Reče, da bere ... Dobro, si mislim ...

In sem tiho ... In potem on vpraša, če jaz

berem ... Povem mu, da berem ... Prosi me, če

bi mu prebrala kaj po telefonu ... Jaz malo še

pomislim in tip me začne preganjat. Daj, hitro.

Preberi mi nekaj ... Hitro, prosim ... In jaz grem

v sobo po knjige ... In nazaj pridem s svojo

najljubšo knjigo. O enem tipu gre, ki ni dober

za nič, ampak res za nič. In ta tip hodi naokoli

po vaseh s svojimi goslimi in gode ljudem in ...

MLADA IZ OGLEDALA: Dobro, dobro ... In?

MLADA: In ko najdem odstavek, ki sem mu ga

želela prebrat, zaslišim pok iz slušalke ...

Dvignem jo in sprašujem, če je vse v redu ...

Ampak tipa ni več tam. Sprašujem in

sprašujem, ampak njega ni več ...

MLADA IZ OGLEDALA: Še je ... Še je tam! Ni bilo

poka, nič ni bilo ...

MLADA: Glej, ne morem ... A me lahko samo

pustiš ...

MLADA IZ OGLEDALA: Ne! Ne morem ...

MLADA: ... Sanjala sem, da sem na vrhu mosta.

Da sem na vrhu enega ogromnega jebenege

mosta in da gledam dol ... Spodaj sto metrov nič in potem skale. In ko sem stala tam ... Ko sem v sanjah stala tam, se mi je zdelo, kot da imam prvič življenje zares v svojih rokah ...

Da pa je res to življenje čisto moje. In potem se mi je zazdelo, da ne bom skočila. Da sem

dobila, po kar sem prišla. V vsej tej evforiji, da

je življenje spet moje, se mi je to zdelo dovolj ...

Stala sem tam na vrhu in gledala dol ljudi. In ti

ljudje so se mi zdeli tako smešni. Tako nerodni

in smešni, razumeš? In takrat je bil vse malo

lažje.

MLADA IZ OGLEDALA: Sanje so bile ...

MLADA: In potem sem vseeno skočila ... in sem

padala in tiste skale, ki so bile prej tako majhne,

in ti ljudje, ki so bili prej tako smešni ... Te skale

niso bile več tako majhne in ti ljudje niso bili

več tako smešni ... aaa ... In ko sem padla na te skale,

mi je prebilo prsni koš. In vse se je odprlo ... Kri

je lila iz mene in v tem prsnem košu je nekaj

razbijalo. Bilo je moje srce. Padlo je ven iz

prsnega koša v moje dlani in gledala sem ga,

kako bije ... Res imam srce. Svoje srce ... In vse

je počasi postajalo toplo in vse se je počasi

temnilo. Jaz pa sem kar še gledala to svoje

srce ... In takrat ni bilo nič več важно ...

Iz ene od kabin se sliši poteg vode. Mlada punca

umre. Vsaj na znotraj. Mlada punca, ki je bila

v tem stranišču sama ... ni bila sama. Dobro, že

prej ni bila sama. Že prej je bila z njo v stranišču

muha. Ampak v tem stranišču, v eni od teh kabin,

je bil še nekdo. Nekdo, ki diha in ki vidi in ki sliši ...

Mlada punca se ugrezne v zemljo. Dobesedno bi

se lahko ugreznila v zemljo in izginila. ... Ampak

ne. Mlada punca ... Mlada punca samo je ... Je in

čaka ... In gleda. In nič se ne zgodi. In kar še gleda.

In kljuka ... Kljuka na vratih kabine, izza katerih se

je slišal poteg vode, se začne obračati. In iz kabine

stopi star, šarmanten tip. Z njim pa pride tudi

njegov odsev.

MLADA: ...

LEPI: ...

MLADA: Dan ...

LEPI: Dan ...
 MLADA: Jaz, sem ... Nisem ...
 LEPI: Nič nisem slišal ...
 MLADA: Mhm ...
 LEPI: ...
 MLADA: Rada bi samo rekla, da mi je žal, če ...
 LEPI: Ne, ne. V redu, je v redu ... Vse je lepo in v redu.
 MLADA: Mhm ...
 LEPI: Ja ...
 MLADA: Potem res niste slišali?
 LEPI: Česa? A bi moral kaj slišat? Ne, nič nisem slišal. Jaz čisto nič nisem slišal, nobenih zgodbic ... Moram it ...
 MLADA: Zgodbic?
 LEPI: Ja, na primer zgodbic ...
 MLADA: Slišal si ...
 LEPI: No, ja ... Zgodbice sem slišal, ampak saj so bile samo zgodbice ...
 MLADA: Kaj pa, če ti povem, da ...
 LEPI: Ne, ne ... Moram it ... Adijo ...
 MLADA: Ti si prvi, ki me je slišal ...
 LEPI: Jaz te čisto nič ne razumem ...
 MLADA: Nočem več živeti!
 LEPI: ...
 LEPI IZ OGLEDALA: (*Lepemu.*) Ajde, govori ...
 LEPI: ...
 LEPI IZ OGLEDALA: Govori, zdaj ...
 MLADA IZ OGLEDALA: ...
 LEPI IZ OGLEDALA: ... (*Mladi in njenemu odsevu.*)
 Pred pol leta si je kupil revolver (*Misli Lepega.*)
 Zadnji denar, ki ga je imel ...
 MLADA IZ OGLEDALA: On?
 LEPI IZ OGLEDALA: Ja, on.
 MLADA IZ OGLEDALA: Zakaj?
 LEPI: Ja, da bi se ubil ...
 MLADA: Pa zakaj?
 LEPI: Pač ... Zakaj pa ti? Ti kaj manjka?
 MLADA: Ne ... Nič.
 LEPI: No, nič. Nič pa vse.
 MLADA: ...
 LEPI: ...
 MLADA IZ OGLEDALA: In pištola?
 LEPI IZ OGLEDALA: Vrgel jo je stran.

MLADA IZ OGLEDALA: Ni upal?
 LEPI: Revolver ni bil prijavljen ... Kaj, če se ne bi uspel iz prve fentat ... Saj veš, kakšne so kazni ...
 MLADA: Mhm ...
 LEPI IZ OGLEDALA: ... Ni upal. Ker pač ... On je ...
Mlada iz ogledala prime odsev Lepega za roko.
 LEPI IZ OGLEDALA: Pa ona?
 MLADA IZ OGLEDALA: ...
 LEPI IZ OGLEDALA: Mislim, zakaj se hoče ...
 MLADA IZ OGLEDALA: Ah ... Pač. Ne zna ... amm ...
 Ne ve ... Nikoli ni vedela ... Mislim, v resnici se ne čuti, kot da bi lahko ...
In Mlada iz ogledala se še naprej muči, da bi Lepemu iz ogledala razložila ... Trudi se, ampak ne zna ... In prav ima. Kako sploh razložiš, da se hoče nekdo ubiti? In zakaj se hoče ubiti? Vsak dan se ljudje v tem mestu ubijajo. In ko drugi kasneje ugibajo, zakaj se vse vedno sliši tako enostavno. Tako brez veze. Tako brez veze, da si prepričan, da se kaj takega tebi ne bi moglo zgoditi. In zato nam mogoče sploh ni treba slišati razlage Mlade iz ogledala. Ne. Pustimo zdaj njih. Pustimo jih, naj si govorijo. Naj si govorijo brez nas, ki smo naskrivaj z njimi v tem stranišču ... Enkrat drugič, nekje drugje ...

Enkrat drugič, nekje drugje II.

Hodnik v nekem stanovanjskem bloku. Stene so razpokane in omet odpada. Na stenah stare freske in ob hodniku stebri. Propadel blišč, ki ga zdaj naseljujejo reveži. Pred vrati mlad fant. Pač mlad fant kot mlad fant. Lahko bi bil tudi kateri koli drug mlad fant. Kateri koli drug mlad fant, ki bi delal kot dostavljalec pic. Ja, dostavljalec pic je. Izza vrat se sliši glasen jazz.
 DOSTAVLJALEC: (*Potrka na vrata. Nihče ne odgovori.*) Margerita in dve klasiki ... (Jazz glasba postane glasnejša.) Pico sem prinesel ... (*Začne razbijati po vratih.*) Ne me zajebavat. Danes so me že dvakrat zajebali. Če ne predam pic, ne dobim plače, pizda vam materina. Ubil

se bom, če ne vzamete svoje pice. Res! Tukaj pred vašimi vrati se bom ubil. Obesil se bom za radiator ... za kljuko se bom obesil. Roko si bom zlomil na štirih mestih, da bo zgledalo kot napad ... in potem se bom še obesil. In na trup si bom postavil škatle od pic in na vrhu njih bom pustil račun. In sosedi bodo hodili mimo. In gospa iz četrtega nadstropja bo prišla čez kak dan pogledat, kaj tako smrdi na hodnikih, in vas bo prijavila. (*Glasba v stanovanju utihne. Vrata se odprejo. Izza vrat pogleda mlado dekle v kopalnem plašču. Zdi se, kot da smo jo že nekje videli ... skoraj prepričani smo, da smo jo nekje že videli. Ampak lahko, da se motimo.*)
 Pico imam za vas.

TUJKA: ...
 DOSTAVLJALEC: Naročili ste pico.
 TUJKA: ...
 DOSTAVLJALEC: Pica za vas ...
 TUJKA: (*Tujka spregovori v nekem tujem jeziku. V jeziku neke tuje dežele, ki je nekje daleč stran. Tako daleč stran, da imamo pogosto, kar prepogosto vtis, kot da sploh ne obstaja. In tako imamo tudi prepogosto vtis, kot da težave v tej deželi nekje daleč stran ne obstajajo. In tako imamo tudi pogosto vtis, da ti ljudje iz te dežele s temi svojimi problemi sploh ne obstajajo.*)
 Pica?
 DOSTAVLJALEC: Šunka, sir – dva komada. Margerita, enkrat.
 TUJKA: ...
 DOSTAVLJALEC: No, kaj je zdaj?
 TUJKA: ...
 DOSTAVLJALEC: Gotovina? Kartica?
 TUJKA: Ne, ne, ne. Nisem vas klicala. Ne razumete. Sploh nimam telefona. Nemogoče je, da bi vas poklicala. Šele prejšnji teden sem prišla sem. Doma so mi starši želeli najt službo na pošti, ampak to ni zame. To je meni brez veze. Spizdila sem in zdaj sem v tem stanovanju, kjer nimam niti telefona, niti televizije, niti knjig. Samo gramofon imam.
 DOSTAVLJALEC: (*Začudi se nad tem tujim jezikom, ki ga ni razumel niti besede. Pa vendar*

se mu zazdi, da je razumel, kaj mu je Tujka želela povedati.)... Potem pica ni za vas?
 TUJKA: Pica ni zame.
 DOSTAVLJALEC: ...
 TUJKA: Ne razumem te. Niti besede te ne razumem ... Ampak pica ni zame ...
 DOSTAVLJALEC: Iz kje pa ste?
 TUJKA: Kaj hočeš! Glej, nič nisem naročila. Pusti me pri miru. Utrujena sem. Če se hočeš pogovarjat, pridi zvečer. Zvečer sem včasih žalostna, pa sploh ne vem, zakaj. Vsi obrazi, ki sem jih v življenju kdaj srečala, pridejo na obisk v to mojo sobico in so razmetani po stenah in po stropu. Vsak večer isto. In takrat se mi vedno zdi, kot da ne vem, kdo sem. Kot da se ne poznam.
 DOSTAVLJALEC: Glejte ... Ja ... Ne vem, kaj ... ampak vse je v redu. Vse je in bo v redu ... Prvi mesec je najhujši, veste ... Potem je pa vsak dan malo lažje ... Imate raje margerito ali klasiko?
 TUJKA: (*Pade v jok.*) Pica ni zame!
 DOSTAVLJALEC: Ne jokati, vse je v redu. Niste naročili, saj vem.
 TUJKA: (*Pade v histeričen jok.*) Ne razumeš!
 DOSTAVLJALEC: Vem, da pica ni za vas. Hec je bil ... Vse skupaj je hec.
 TUJKA: A je to neka zajebancija? Prosim, reci, da je vse skupaj ena zajebancija. Samo pusti me pri miru, prosim!
 DOSTAVLJALEC: Sploh nisem zares dostavljalec! Ej, pomiri se! Ja, ja ... Idiot sem ... Zvonom ljudem s pico pred vrati, da se lahko malo pogovarjamo ... Da se vsaj kdo malo pogovarja z mano ...
 TUJKA: Ne, ne, ne! Idiot si. Kako ne razumeš, pica ni zame!
 DOSTAVLJALEC: Zastonj ti jo dam. Katero bi?
 TUJKA: Ne, ne, ne! Zgini! Nič ne bom plačala.
 DOSTAVLJALEC: (*Ji potisne eno od škatel v roko.*) Evo, ena klasika za vas. (*Dekle zbegana opazuje dostavljalca in gre v stanovanje s pico. Glasba se ponovno prižge. Dostavljalec stopi do sosednjih vrat in potrka.*) Halo ... Dober dan! ...

Pico sem prinesel ... Halo! (*Razbija po vratih.*)
 Če mi ne plačate, se bom ubil ... Obljubim.
 Tukaj pred vašimi vrati. Z očali si bom iztaknil
 oči in nehal bom dihat. In zgedalo bo, kot da
 ste me vi. Odprite!

Epilog

*In zdaj? Nič, spet smo na začetku. Mogoče bolje
 rečeno na koncu. Ja, spet smo na koncu. Vrnimo
 se torej spet na tisti zaprašeni pločnik, kjer so
 Pogrebni, Starka in Nema punca čakali na to, da
 se bo odprl lokal. Vrnimo se v točno tisti trenutek,
 ko je na pločnik pred lokal prišel Poštar in na
 vrata zaprtega lokala prilepil razglednico s sliko
 sončnega zahoda in pripisom »When you can't find
 the sunshine, be the sunshine«.*

POGREBNIK: Kaj je to?

POŠTAR: Razglednica.

POGREBNIK: Kaj piše?

STARKA: When you can't find the sunshine, be the
 sunshine ...

POGREBNIK: Ne razumem.

POŠTAR: Ko ne moreš najt sončnega ...

POGREBNIK: To razumem, ampak zakaj je to na
 vratih?

POŠTAR: Lokal se je zaprl.

POGREBNIK: ...

POŠTAR: Umrla sta.

POGREBNIK: Pa razglednica?

POŠTAR: Že prej sta jo poslala.

STARKA: Kako umrla?

POŠTAR: Kako? Včeraj pozno zvečer je bilo. Ko
 sta z ženo preštela blagajno in zaprla, sta
 se prestavila gor, na kavč. Da bi prestavljala
 programe na TV-ju. Najprej TV, potem karte,
 pogovor ... Tako kot vedno ... Nekaj časa sta
 sedela, potem pa jo je vprašal, če ga še vedno
 ljubi. Rekla je: Ja. Ni verjel. Zadnje čase naj
 bi bila drugačna kot prej. Ves čas jo je nekaj
 skrbelo. Ves čas mu je govorila, da je že stara.
 Da je prestara za to, da bi vodila lokal. In da se
 boji, kaj bo, ko ne bosta mogla več delat. Ves

čas samo denar, prihodnost, penzija, zdravje ...
 Zdelo se mu je, kot da ji sploh ni do njega ...
 Ampak podobno se je zdelo tudi njej. In ga je
 vprašala, če jo on še vedno ljubi. Rekel je: Ja.
 Rekel je, da bi umrl zanj, in tudi ona je rekla,
 da bi umrla za njega. To sta si rekla, pa še
 vedno nista verjela ...

STARKA: In?

POŠTAR: Kri je začela curljat iz nosa. Najprej njej,
 potem njemu. Na tleh sta se začeli nabirat dve
 lužici. V tišini sta se gledala ... luži sta bili vse
 večji ... na koncu samo še ena velika luža ...
 Objela sta se in nekaj časa še ležala na fotelju ...
 Potem sta šla na pokopališče ...

STARKA: In zdaj?

POŠTAR: Kaj?

STARKA: ...

POŠTAR: ...

POGREBNIK: Kdaj se bo lokal spet odprl ...

POŠTAR: Verjetno ... Verjetno se ne bo odprl ...

STARKA: In zdaj? ...

In zdaj... In tišina. Vprašanje brez odgovora.

*Ti ljudje so ostali zaprti pred vrati lokala. Pred
 vrati tega lokala, v katerem nihče nikoli nič ne
 vidi. Pred vrati tega lokala, v katerem so se že
 leta skrivali pred sončnimi žarki in radovednimi
 pogledi nezancev. Stojijo v tišini in ne vedo ... In
 medtem ko ti ljudje v tišini preprosto ne vedo, se
 od nekod, izza vogala zasliši nekaj ... Nekaj, kar bi
 mogoče lahko bilo ... jok množice. In res, čez nekaj
 trenutkov na ulico zavije velika skupina jokajočih. In
 ljudje pred lokalom se jim pridružijo. In kljub temu
 da za vse te ljudi vemo, da so že od nekdaj srečni,
 se šele zdaj, šele zdaj, ko jih vidimo jokati, prvič
 ZARES zdi, da so srečni. Vsi. In v tem trenutku
 vsesplošne sreče se vse ustavi. Vse razen Neme
 punce.*

NEMA PUNCA: (*V občinstvo.*) ... Kakšni časi ...

Kakšni časi, pizda! A vi sploh veste, kakšni časi
 so to ... V zadnjih 200 letih se je povprečna
 življenjska doba podvojila. Ljudje lahko danes
 delajo dlje kot kadar koli prej! Novorojenčki
 več ne umirajo, otroci in odrasli pa tudi vedno
 manj ... Imamo zdravila za skoraj vse bolezni, ki

jih poznamo, in nekaj zdravil tudi za vsezni, ki
 jih ne poznamo. Od leta 1990 je na svetu vsak
 dan okoli 100 000 ljudi manj, ki bi živeli
 z manj kot dvema evroma zaslužka! Vedno
 manj jih je sicer zato, ker po večini pocrkajo,
 ampak kar je važno, je to, da revščine kmalu
 sploh več ne bo! (*Se obrne k zamrznjeni
 množici okoli sebe.*) V kakšnih časih živimo!
 (*Objema ljudi, ki so ustavljeni v času. Pokaže na
 nekoga v gruči.*) Ta gospod! Tega gospoda so
 zadnjič ujeli med ropom kioska. Vsaj enkrat je
 hotel domov odnest polno košaro stvari! ...
 V tem kiosku, tem istem kiosku, ki ga je ta
 starec oropal, je delala moja soseda. (*Pokaže
 na neko gospo v množici.*) Sicer še nisva
 govorili, ampak kdaj jo srečam na hodniku.
 Nad mano živi ... Včasih sem ponoči slišala,
 kako gleda vedeževalke po televiziji. Po ure in
 ure je gledala, kako ljudje v televizijski studiu
 kličejo in govorijo o svojih problemih ... Skratka,
 delala je v kiosku, ki ga je ta gospod oropal.
 (*Spet pokaže na gospoda.*) Odpustili so jo ...
 nekaj v smislu, da si je po ropu vzela predolgo
 pavzo za kosilo in je bila kljub temu do konca
 dneva čisto zmedena. Več strank se je pritožilo,
 da se jim sploh ni nasmehnila ... Zdaj je kar
 doma. Vedeževalk več ne gleda, kliče jih. Slabo
 že sliši in se pogovarja po zvočniku ... Enkrat
 sem sliši, kako ji je ena napovedala, da bo
 v četrtek vse šlo na bolje. Da se mora vsak dan
 pet minut gledat v ogledalu in smejat, in da če
 bo naredila tako, bo v četrtek šlo na bolje ...
 V četrtek ni šlo nič na bolje. Ampak ona je vsak
 teden prepričana, da ta četrtek pa bo. Samo
 še ob četrtek hodi ven. Ob četrtek gre iz hiše,
 se sprehodi do kioska, ravno do tega kioska, iz
 katerega so jo odpustili, in kupi srečko. Včasih
 celo dve. Ni še zadela. Podobno je tudi z njim.
 (*Pokaže na Poštarja.*) Vedno so mu govorili, da
 bo do poroke vse dobro. Komaj je čakal, da se
 bo poročil. Zato je postal poštar. Nosil je pošto
 in čakal, da sreča pravo. In jo tudi je. Pa vseeno
 ni bilo nikoli vse dobro. Kmalu po poroki mu je
 umrla mama, potem še foter ...

Od vsega hudega je zbolel in več mesecev ležal
 v bolnici ... In ko je končno okrevel, ga je med
 sprehodom po parku zadela strela. Ampak
 ker je bil poročen in ker so vsi pričakovali, da
 je zdaj vse dobro, je tudi vsem govoril, da je
 vse dobro ... In tako smo jaz, pogrebni, stara
 gospa in tile – v resnici jih je bilo še veliko
 več, stali tukaj in jokali ... Vsi smo bili tukaj ...
 skupaj ... Jaz pa nisem mogla spustit pogleda
 s te kurčeve razglednice. When you can't find
 the sunshine, be the sunshine ... In meni je v
 tem trenutku postalo jasno, da smo vsa ta leta
 izgubljali čas po pogrebi in v teh lokalih ...
 Postalo mi je jasno, da bi morala jokati vsakič,
 ko bi hotela. Ker smo v bistvu vsi, ki smo bili
 tukaj, v točno tem trenutku ugotovili, da smo
 bili vsi že leta enako v kurcu. Ampak v kurcu
 smo doma. V kurcu smo, ko ni nobenega
 zraven. In do tega trenutka sem mislila, da so
 vsi razen mene v redu ... Do takrat smo vsi tako
 mislili, zato noben ni nikoli naglas povedal,
 kako so stvari v kurcu. In ker noben ni nikoli
 ničesar povedal naglas, je bilo vedno enako ...
 Kakšni časi so to!

*Začne deževati. Nema punca z vrat lokala odtrga
 razglednico. Promet se ustavi. Ljudje iz avtov
 tečejo ven in jočejo in se veselijo. Vedno več jih je.
 Zapojejo. Gruča zapusti ulico, ki pa ni več prašna.
 Po tleh nekaj prevrnjenih prometnih znakov in
 kant za smeti. Na videz enakih kant kot na začetku.
 Ampak iz njih se več ne kad, prazne so. Notri je le
 polno pokajenih cigaret in lakastih čevljev.*

Konec

Priloga gledališkega lista Mestnega gledališča ljubljanskega
Letnik LXX, sezona 2019/2020, številka 10